

**ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΣ
ΥΜΝΟΣ**

Η "Ὁδή στη χαρά"
από την ἔνατη Συμφωνία
του Μπετόβεν

**Η ΣΗΜΑΙΑ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ**

Δώδεκα αστέρια
σε κύκλο που συμβολίζουν
τα ιδεώδη της Ένωσης

ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ
για εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

**Η ΗΜΕΡΑ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ**
9η Μαΐου

**ΘΕΜΑΤΑ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ
ΕΝΩΣΗΣ**

στα πλαίσια της Πράξης
"Ταχύρρυθμο Επιμορφωτικό Πρόγραμμα που αφορά
την Ευρωπαϊκή Ένωση"

ΤΟ ΕΜΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
Ενότητα στην
πολυμορφία

**ΚΟΙΝΟ
ΝΟΜΙΣΜΑ
ΤΟ ΕΥΡΩ**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
2005-2006

Συγγραφείς:

- Δρ. Κώστας Α. Λάβδας, Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης
- Δρ. Μαρία Μ. Μενδρινού, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης

Για την υλοποίηση του έργου:

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Τμήμα Αξιολόγησης και Επιμόρφωσης

Πρόεδρος Τμήματος: Εύη Μακρή-Μπότσαρη

Υπεύθυνος Έργου: Παύλος Μάραντος, Σύμβουλος Νομικών/Πολιτικών Επιστημών στο Π.Ι.

Αναπλ. Υπεύθυνος Έργου: Ιωάννης Μαυροματάς, Πάρεδρος ε.θ. στο Π.Ι.

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΟΥ:

- Εύη Μακρή-Μπότσαρη: Αντιπρόεδρος Π.Ι.
- Παύλος Μάραντος, Σύμβουλος Π.Ι.
- Αναστασία Κυρκίνη, Σύμβουλος Π.Ι.
- Ιωάννης Μαυροματάς, Πάρεδρος ε.θ. στο Π.Ι.
- Σαράντος Ψυχάρης, Πάρεδρος ε.θ. στο Π.Ι.
- Ασπασία Οικονόμου, Αποσπασμένη εκπαιδευτικός στο Π.Ι.
- Μαριάνθη Αποστολάτου, Αποσπασμένη εκπαιδευτικός στο Π.Ι.

Φιλολογική Επιμέλεια: Αντωνία Δημητράσκου, αποσπασμένη εκπ/κός στο Π.Ι.

Ηλεκτρον. Επεξεργασία: Μαριάνθη Αποστολάτου, αποσπασμένη εκπ/κός στο Π.Ι.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Ιστορία και αναγκαιότητα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης	2
1.1. <i>Η προϊστορία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης</i>	2
1.2. <i>Το Σχέδιο Μάρσαλ, η διαίρεση της Ευρώπης και η θεμελίωση της ολοκλήρωσης</i>	3
1.3. <i>Οι σχέσεις Γαλλίας-Γερμανίας και η γέννηση της Ε.Κ.Α.Χ.</i>	5
1.4. <i>Η γέννηση της Ε.Ο.Κ. και της ΕΥΡΑΤΟΜ</i>	8
1.5. <i>Ο μετασχηματισμός της Ε.Κ. σε Ε.Ε. και οι αναθεωρήσεις των Συνθηκών</i>	11
1.6. <i>Οι διευρύνσεις της Ε.Ε.</i>	15
<i>Εν κατακλείδι</i>	17
2. Δομή και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης	18
2.1. <i>Οι βασικοί θεσμοί και τα όργανα της Ε.Ε.</i>	19
2.2. <i>Σημεία επικοινωνίας με την Ε.Ε.</i>	27
3. Αρμοδιότητες και Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης	28
3.1. <i>Οι αρμοδιότητες της Ένωσης</i>	30
3.2. <i>Βασικές πολιτικές της Ε.Ε.</i>	32
3.3. <i>Η πορεία της Ένωσης προς το Σύνταγμα</i>	35
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	40
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ	41
ΠΙΝΑΚΑΣ: Στοιχεία των κρατών-μελών	43
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	44
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ	45

1. Ιστορία και αναγκαιότητα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης

Η «Ευρώπη» κόρη του Αγήνορα και της Τηλεφάσσης έχει τις ρίζες της στην ελληνική μυθολογία. Ο μύθος θέλει το Δία να ερωτεύεται την Ευρώπη και, μεταμορφωμένος σε λευκό ταύρο, να τη μεταφέρει στην Κρήτη. Όπως είναι γνωστό, η Ευρώπη είναι η ήπειρος στο Βόρειο Ημισφαίριο της Γης, που χωρίζεται από την Ασία με τα Ουράλια όρη στα Ανατολικά, τον Καύκασο, τη Μαύρη και την Κασπία Θάλασσα στα Νοτιοανατολικά, βρέχεται από τη Μεσόγειο Θάλασσα στα Νότια, από τον Ατλαντικό Ωκεανό στα Δυτικά και το Βόρειο Παγωμένο Ωκεανό στα Βόρεια. Το γεωγραφικό αλλά και το πολιτισμικό πεδίο αναφοράς και τα όρια της Ευρώπης αποδείχτηκαν αρκετά εύπλαστα και υπέστησαν μετασχηματισμούς και μετατοπίσεις κατά τη διάρκεια της πολύχρονης ιστορικής πορείας της. Μέσα στο γενικό πλαίσιο που έθεταν αυτά τα μετατοπιζόμενα όρια, ορισμένα βασικά στοιχεία έπαιξαν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση μιας χαλαρής αλλά σίγουρα υπαρκτής ευρωπαϊκής πολιτισμικής ταυτότητας. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι ο ελληνικός πολιτισμός και η ελληνική φιλοσοφική παράδοση, το ρωμαϊκό δίκαιο, η δημοκρατία, η κριτική σκέψη και ο Διαφωτισμός αλλά και η χριστιανική παράδοση.

Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία παρείχε το πρώτο διοικητικό πλαίσιο στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο που αργότερα άρχισε να αποκαλείται «ευρωπαϊκός». Αργότερα, κατά τον 7ο και 8ο αιώνα μ.Χ., το Φραγκικό Βασίλειο ήταν αυτό που καθόριζε μια διοικητική - οργανωτική οντότητα με πανευρωπαϊκή σημασία. Το Φραγκικό Βασίλειο αποκρούει τους Άραβες και τους περιορίζει στην Ιβηρική Χερσόνησο. Ο όρος «ευρωπαϊκές» χρησιμοποιείται στα χρονικά της εποχής για να περιγράψει τις δυνάμεις των Φράγκων στην περίφημη Μάχη του Πουατιέ. Λίγο αργότερα, η εξέλιξη και η επέκταση του Φραγκικού Βασιλείου δίνει αφορμή σε χρονικογράφους και ποιητές της εποχής να χρησιμοποιήσουν τον όρο «Ευρώπη» για να αναφερθούν στη νέα, εκτεταμένη διοικητική οντότητα. Το 800 μ.Χ. ο βασιλιάς των Φράγκων Κάρολος ο Μέγας (Καρλομάγνος) στέφεται «Αυτοκράτορας των Ρωμαίων» σε μια βραχύβια προσπάθεια ανασύστασης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στη χριστιανική, πα, Ευρώπη.

1.1. Η προϊστορία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης

Διάφοροι μελετητές αλλά και πολιτικοί επιχειρήσαν, κατά καιρούς, να προσδιορίσουν σαφέστερα και να ενθαρρύνουν περαιτέρω μια κοινή «ευρωπαϊκή» οντότητα. Στα 1306 ο Γάλλος νομικός και διπλωμάτης Pierre Dubois πρότεινε τη δημιουργία μιας «χριστιανικής συνομοσπονδίας» στην Ευρώπη. Αργότερα, ο Ιωάννης Καποδίστριας είναι μεταξύ αυτών που πρώτοι επισήμαναν την ανάγκη μιας ενωμένης Ευρώπης. Ως Υπουργός της Ρωσίας, υπέβαλε το 1818 στον Τσάρο Αλέξανδρο Α' υπόμνημα με το οποίο υποστήριξε την ανάγκη δημιουργίας μιας συμμαχίας όλων των Ευρωπαϊκών κρατών, μικρών και μεγάλων. Μιας συμμαχίας με κοινή πατρίδα την Ενωμένη Ευρώπη, που θα μπορούσε να εδραιώσει την παγκόσμια ειρήνη. Άλλοι ευρωπαίοι επισήμαναν κι αυτοί την ανάγκη για ενωμένη Ευρώπη. Στις αρχές της δεκαετίας του 1920, η «Πανευρωπαϊκή Ένωση» που ιδρύθηκε από τον

R. Coudenhove-Kalergi απέκτησε λίγους αλλά ένθερμους υποστηρικτές σε αρκετές χώρες. Το 1929, ο Γάλλος διπλωμάτης A. Briand πρότεινε τη δημιουργία μιας «Ευρωπαϊκής Ομοσπονδιακής Ένωσης».

1.2. Το Σχέδιο Μάρσαλ, η διαίρεση της Ευρώπης και η θεμελίωση της ολοκλήρωσης

Μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο, οι καταστροφικές συνέπειες των πολεμικών αναμετρήσεων μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών είχαν εξαντλήσει τις κοινωνίες και είχαν οδηγήσει σε ένα σχετικό αδιέξοδο τα ρεύματα του εθνικισμού και της προσήλωσης στο έθνος-κράτος. Το 1948 ιδρύεται το Ευρωπαϊκό Κίνημα με μέλη από όλες τις χώρες της ηπείρου και στόχο την προώθηση της ευρωπαϊκής ιδέας. Η γαλλική, κυρίως, διπλωματία ανέλαβε να αξιοποιήσει την επίδραση της ευρωπαϊκής ιδέας. Όπως θα διαπιστώσουμε, ο Jean Monnet και οι συνεργάτες του συνέλαβαν το μηχανισμό μέσα από τον οποίο θα μπορούσε να προωθηθεί η ιδέα της Ενωμένης Ευρώπης και ο Robert Schuman ανέλαβε την υλοποίηση αυτού του μηχανισμού.

Η αρχή της διαίρεσης της Ευρώπης σε μπλοκ έγινε το 1946, όταν η κοινή διοίκηση της ηττημένης Γερμανίας από τους τέσσερις Συμμάχους (Η.Π.Α., Ε.Σ.Σ.Δ., Βρετανία, Γαλλία) κατέρρευσε μετά από αλληπάλληλες τριβές. Ως συνέπεια, η Ε.Σ.Σ.Δ. διατήρησε τον έλεγχο των ανατολικών κρατιδίων της Γερμανίας, που τελικά αποτέλεσαν τη Γερμανική Λαϊκή Δημοκρατία (Ανατολική Γερμανία). Οι τριβές, οι οποίες αφορούσαν τη διακυβέρνηση και το μέλλον της Γερμανίας, πήραν τη μορφή μιας δραματικής κρίσης το 1948, όταν η Σοβιετική διοίκηση προχώρησε στον αποκλεισμό του Βερολίνου, το οποίο αν και από γεωγραφική άποψη βρισκόταν στην ανατολική Γερμανία, είχε παραμείνει κάτω από κοινή συμμαχική διοίκηση. Η «κρίση του Βερολίνου» τελείωσε με την άρση του αποκλεισμού του, ως συνέπεια μιας μαζικής επιχείρησης των Η.Π.Α. που κράτησαν ανοικτή για σχεδόν ένα χρόνο μια καθημερινή αερογέφυρα ως τη μοναδική διόδο μεταφοράς υλικών και τροφίμων στην πόλη. Τον ίδιο χρόνο, η Βρετανία, η Γαλλία, η Ολλανδία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο συμφώνησαν, με τη Συνθήκη των Βρυξελλών, να παράσχουν αμοιβαία στρατιωτική βοήθεια σε περίπτωση εξωτερικής απειλής.

Η κυβέρνηση των Η.Π.Α. είχε ήδη το 1947 διακηρύξει ότι θα ενισχύσει στρατιωτικά κάθε χώρα που αντιστέκεται απέναντι σε «οπλισμένες μειονότητες ή εξωτερικές πιέσεις». Η διακήρυξη αυτή (Μάρτιος 1947), που έγινε γνωστή ως Δόγμα Τρούμαν (από το όνομα του τότε Προέδρου των Η.Π.Α.), έγινε με αφορμή, κυρίως, τον εμφύλιο πόλεμο στην Ελλάδα αλλά σήμανε γενικότερα την ανάληψη από τις Η.Π.Α. ενός ηγετικού ρόλου στα υπαρκτά ή δυνητικά μέτωπα αντιπαράθεσης μεταξύ των υπό διαμόρφωση μπλοκ (βλ. Χρονολόγιο).

Η διαίρεση της Ευρώπης αλλά και ο νέος ηγετικός ρόλος των Η.Π.Α. έγιναν περισσότερο σαφείς με την ίδρυση του Ν.Α.Τ.Ο. το 1949. Το Ν.Α.Τ.Ο. (North Atlantic Treaty Organization) δημιουργήθηκε στη βάση της Συνθήκης των Βρυξελλών, στις χώρες της οποίας προστέθηκαν οι Η.Π.Α., ο Καναδάς, η Ιταλία, η Δανία, η Ισλανδία, η Νορβηγία και η Πορτογαλία. Το 1952 η Ελλάδα και η Τουρκία έγιναν δεκτές στο Ν.Α.Τ.Ο. Η Δυτική Γερμανία ακολούθησε το 1955. Η Συνθήκη του Ν.Α.Τ.Ο. καθόρισε ως κύριο σκοπό της Συμμαχίας την κοινή άμυνα σε περίπτωση που ένα ή

περισσότερα από τα μέλη της δεχτούν «ένοπλη επίθεση» (armed attack) (άρθρο 5) και τη συνεργασία των μελών στην προετοιμασία απέναντι στο ενδεχόμενο τέτοιας επίθεσης (άρθρο 3). Ένας επιφανής διπλωμάτης της εποχής, ο Βρετανός Λόρδος Ismay, ο οποίος λίγο αργότερα διετέλεσε και Γενικός Γραμματέας του Ν.Α.Τ.Ο. (1952-1957), συνόψισε τους ουσιαστικούς σκοπούς του Ν.Α.Τ.Ο. με μια σύντομη, κυνική αλλά και οξυδερκή φράση που έμεινε στη ιστορία. Το Ν.Α.Τ.Ο., είπε, δημιουργήθηκε με σκοπό «*to keep the Americans in, the Russians out, and the Germans down*»: «να κρατήσουν τους Αμερικανούς εντός, τους Ρώσους εκτός και τους Γερμανούς υπό»).

Διάφοροι παράγοντες συνέβαλαν ώστε να γίνει η οικονομική κατάσταση εξαιρετικά δύσκολη το 1947. Όπως προαναφέρθηκε, τα εμπορικά ελλείμματα των Ευρωπαϊκών χωρών αυξάνονταν συνεχώς. Σε μεγάλο βαθμό, αυτά τα ελλείμματα αφορούσαν συναλλαγές με τις Η.Π.Α., από τις οποίες οι Ευρωπαίοι εισήγαγαν αγαθά και πρώτες ύλες σε μεγάλες ποσότητες ήδη από τα χρόνια του πολέμου. Καθώς το άνοιγμα μεταξύ εισαγωγών και εξαγωγών συνέχισε να μεγαλώνει το 1947 με ταχύτετους ρυθμούς, τα συναλλαγματικά αποθέματα της Ευρώπης άρχισαν να εξανερμίζονται και το μέλλον των διεθνών εμπορικών συναλλαγών διαγραφόταν αβέβαιο.

Σε αυτό το σημείο, το καλοκαίρι του 1947, η κυβέρνηση των Η.Π.Α. παρενέβη με το λεγόμενο Σχέδιο Μάρσαλ. Το «Πρόγραμμα για την Ευρωπαϊκή Ανάκαμψη», όπως ήταν η επίσημη ονομασία του, περιλάμβανε αποστολές αγαθών αλλά κυρίως οικονομική βοήθεια και δάνεια. Το Πρόγραμμα, που έγινε γνωστό ως Σχέδιο Μάρσαλ από τον Αμερικανό Υπουργό Εξωτερικών Μάρσαλ ο οποίος το ανήγγειλε σε ομιλία του στο Πανεπιστήμιο Harvard την 5^η Ιουνίου 1947, προέβλεπε μεταφορά από τις Η.Π.Α. στη Δυτική Ευρώπη πόρων της τάξης των 13 δισεκατομμυρίων δολαρίων σε μια περίοδο τεσσάρων ετών. Την πρώτη χρονιά που τέθηκε σε εφαρμογή, το ποσό αυτό αντιστοιχούσε περίπου στο 2% του Α.Ε.Π. των Η.Π.Α., γεγονός που δημιούργησε αντιδράσεις στο εσωτερικό των Η.Π.Α.

Ποια ήταν λοιπόν η σημασία του Σχεδίου Μάρσαλ για τα πρώτα βήματα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης; Μπορούμε να αναλογιστούμε τη σημασία του με όρους οικονομικούς, με όρους θεσμικούς και με όρους που αφορούν στη διαίρεση της Ευρώπης, στην οποία αναφερθήκαμε παραπάνω. Ας τους εξετάσουμε με τη σειρά.

- Από τη σκοπιά της Ευρωπαϊκής οικονομίας, η οποία όπως είδαμε βρισκόταν σε δύσκολη κατάσταση το 1947, το «Πρόγραμμα για την Ευρωπαϊκή Ανάκαμψη» έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στην όλη διαδικασία οικονομικής και κοινωνικής ανασυγκρότησης και σταθεροποίησης.
- Επίσης, το Πρόγραμμα έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στη δημιουργία θεσμών συνεργασίας μεταξύ των κρατών της Δυτικής Ευρώπης. Αυτή η όψη του Προγράμματος έχει ιδιαίτερη σημασία από τη σκοπιά της μελέτης των απαρχών των διαδικασιών της ολοκλήρωσης στην Ευρώπη. Είναι χαρακτηριστικό ότι, όταν έγιναν οι πρώτες επαφές μεταξύ της Αμερικανικής κυβέρνησης και των 16 ενδιαφερομένων χωρών για τα προτεινόμενα προγράμματα βοήθειας, τα οποία οι Η.Π.Α. είχαν την πρόθεση να υλοποιήσουν, ένας Αμερικανός υπουργός χαρακτήρισε τα προγράμματα «16 διαφορετικές λίστες για ψώνια». Στη συνέχεια, οι Η.Π.Α. κατέστησαν σαφές ότι το Σχέδιο Μάρσαλ μπορούσε να υλοποιηθεί

μόνον ως αποτέλεσμα συνεργασίας μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών κρατών για τον καθορισμό του είδους των προγραμμάτων που επρόκειτο να χρηματοδοτηθούν σε κάθε χώρα και του τρόπου διανομής των πόρων. Για το σκοπό αυτό ιδρύθηκε το 1948 ο Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας, στα πλαίσια του οποίου τα ενδιαφερόμενα κράτη άρχισαν τις εργασίες τους αναφορικά με το Πρόγραμμα για την Ευρωπαϊκή Ανάκαμψη.

- Με δεδομένο ότι το Πρόγραμμα εκπροσωπούσε μία σημαντική μεταφορά πόρων, ήταν αναμενόμενο ότι θα επηρέαζε και τη μελλοντική κατεύθυνση της οικονομικής εξέλιξης των χωρών που συμμετείχαν. Με άλλα λόγια, η απόφαση για έμφαση στην ενίσχυση, μέσω του Προγράμματος, της βαριάς βιομηχανίας ή της ελαφριάς βιομηχανίας ή του εκσυγχρονισμού της γεωργίας ή της υποδομής, κτλ., επρόκειτο να παίξει σημαντικό ρόλο στον καθορισμό της μελλοντικής θέσης της ενδιαφερόμενης χώρας στη διεθνή οικονομία. Στην περίπτωση της Ελλάδος, τα προγράμματα που συμφωνήθηκαν δεν ενόησαν ουσιαστικά την περαιτέρω ανάπτυξη της βιομηχανίας.
- Τέλος, το Σχέδιο Μάρσαλ συνέβαλε και στη διαίρεση της Ευρώπης. Οι ανατολικές χώρες προσκλήθηκαν να συμμετάσχουν αλλά δεν δέχτηκαν, ύστερα από πιέσεις της Ε.Σ.Σ.Δ. Ήταν άλλωστε σαφές ότι το Πρόγραμμα για την Ευρωπαϊκή Ανάκαμψη σηματοδοτούσε μια διαφορετική λογική εξέλιξης από αυτή που διαμορφωνόταν στη ζώνη επιρροής της Ε.Σ.Σ.Δ.

Ο Churchill, στη σειρά των περίφημων ομιλιών του το 1946-1947, όταν ανήγγειλε το «σιδηρούν παραπέτασμα» διατύπωσε και τη σκέψη του για την ανάγκη δημιουργίας των Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης (βλ. Χρονολόγιο). Η ιδέα αυτή του Βρετανού πολιτικού δεν είχε μεγάλη σχέση με τη μορφή που πήρε η δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δέκα χρόνια αργότερα. Προδιέγραφε, βέβαια, από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, ότι το μέλλον της Δυτικής Ευρώπης θα ήταν τώρα πια συνεργατικό και όχι συγκρουσιακό. Όμως, στα 1947 η διαίρεση της Ευρώπης έπαιρνε ταυτόχρονα πολιτική, στρατιωτική και οικονομική μορφή. Συνεπώς, η έναρξη των διαδικασιών στενότερης συνεργασίας στο εσωτερικό της Δυτικής Ευρώπης συνοφάνθηκε με τις εξελίξεις που, με δεδομένη τη διεθνή συγκυρία, επιβεβαίωσαν τη διαίρεση της ηπείρου. Αλλά η δημιουργία και η μετέπειτα πορεία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων επρόκειτο να οδηγήσουν στη σταδιακή διαμόρφωση μιας ξεχωριστής Ευρωπαϊκής παρουσίας στις τελευταίες δεκαετίες του αιώνα.

1.3. Οι σχέσεις Γαλλίας-Γερμανίας και η γέννηση της Ε.Κ.Α.Χ.

Γνωρίζουμε ότι το καθεστώς της ηττημένης Γερμανίας δημιούργησε τριβές τόσο στις σχέσεις των Η.Π.Α. και των συμμάχων τους, όσο και στις σχέσεις της Ε.Σ.Σ.Δ. και των χωρών που είχαν περιέλθει στη σφαίρα επιρροής της. Λίγο αργότερα, κατά τη χρονική περίοδο μετά την κρίση του Βερολίνου (1948) και τη διαίρεση της Γερμανίας, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (Δυτική Γερμανία) έγινε η αιτία για έναν άλλου είδους «πονοκέφαλο», αυτή τη φορά μέσα στο δυτικό μπλοκ. Στη βάση του το ζήτημα ήταν απλό. Η Δυτική Γερμανία αντιπροσώπευε μια χώρα δυναμικά ισχυρή από άποψη τόσο οικονομική όσο και στρατιωτική. Ποιες πολιτικές θα έπρεπε να υιοθετήσουν οι σύμμαχοι αναφορικά με τη μελλοντική εξέλιξη της Γερμανίας;

Το 1949 όταν ιδρύθηκε το Ν.Α.Τ.Ο., η Δ. Γερμανία δεν ήταν ανάμεσα στα ιδρυτικά μέλη. Έγινε όμως δεκτή ως μέλος έξι χρόνια αργότερα, το 1955. Μεταξύ του 1949 και του 1955 είχε ωριμάσει η ιδέα ότι οι σύμμαχοι δεν θα έπρεπε να επαναλάβουν τα λάθη του τέλους του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, όταν οι ιδιαίτερα επαχθείς όροι που επιβλήθηκαν στην ηττημένη Γερμανία περιόρισαν την οικονομική της ανάπτυξη, την έσπρωξαν στην οικονομική και πολιτική εσωστρέφεια και συνετέλεσαν στην ενίσχυση των αντιδημοκρατικών τάσεων που κατέληξαν στην κυριαρχία του ναζισμού. Οι Σύμμαχοι συμφώνησαν στην άποψη ότι η Γερμανία θα έπρεπε να βοηθηθεί με τρόπο ο οποίος θα της επέτρεπε να ανοικοδομήσει και να αναπτύξει την οικονομία της αλλά και να αποκτήσει μια περιορισμένη αλλά αξιόμαχη στρατιωτική οντότητα στα πλαίσια του Ν.Α.Τ.Ο. και των εξελισσόμενων θεσμών της ευρωπαϊκής συνεργασίας.

Καταρχάς, η οικονομική πλευρά καλύφθηκε με το Αμερικανικό Σχέδιο Μάρσαλ, στο οποίο έχουμε ήδη αναφερθεί. Το 1950 το Γαλλικό Σχέδιο Pleven πρότεινε μια ευρωπαϊκή αμυντική συμμαχία που θα περιλάμβανε και τη Δ. Γερμανία. Η πρόταση αυτή βρήκε αρχικά αρκετούς υποστηρικτές και οδήγησε στο σχεδιασμό για την ίδρυση μιας Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας και μιας Ευρωπαϊκής Πολιτικής Κοινότητας (βλ. Χρονολόγιο). Ωστόσο τα σχέδια αυτά κατέρρευσαν το 1954, όταν το Γαλλικό Κοινοβούλιο τελικά δεν επικύρωσε την ίδρυση της Αμυντικής Κοινότητας. Ένα χρόνο αργότερα, το 1955, ιδρύεται η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (Δ.Ε.Ε.) ως μια νέα απόπειρα συγκρότησης μιας ευρωπαϊκής αμυντικής οντότητας. Η Δ. Γερμανία την ίδια χρονιά γίνεται πλήρες μέλος της Δ.Ε.Ε. και του Ν.Α.Τ.Ο.

Αλλά ενώ το Ν.Α.Τ.Ο. γίνεται ολοένα και περισσότερο σημαντικό ως αμυντικός οργανισμός στο δυτικό κόσμο, δεν συμβαίνει το ίδιο και με τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (Δ.Ε.Ε.). Η Δ.Ε.Ε. γρήγορα μπήκε στο περιθώριο καθώς η λογική του Ψυχρού Πολέμου και του διπολισμού στις διεθνείς σχέσεις ευνόησαν τον κυρίαρχο ρόλο του Ν.Α.Τ.Ο. Όπως θα δούμε στα επόμενα κεφάλαια, έπρεπε να φτάσει η δεκαετία του 1980 και να γίνουν αισθητές σημαντικές ανακατατάξεις στη διεθνή πολιτική για να μπορέσει η Δ.Ε.Ε. να αποκτήσει και πάλι κάποιο ρόλο.

Ένας επιπλέον λόγος που εξηγεί την περιθωριοποίηση της Δ.Ε.Ε. είναι η πολιτική της Βρετανίας η οποία, από τα τέλη της δεκαετίας του 1940, είχε εισέλθει σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από συστηματική προσπάθεια να επανακαθορίσει τις διεθνείς της υποχρεώσεις στη βάση των νέων, μειωμένων οικονομικών και στρατιωτικών δυνατοτήτων της. Αυτός όμως ο επανακαθορισμός των υποχρεώσεων της βρετανικής εξωτερικής πολιτικής λάμβανε χώρα μέσα στα πλαίσια μιας ιδιαίτερα στενής σχέσης της Βρετανίας με τις Η.Π.Α., της περίφημης «ειδικής σχέσης» (special relationship). Ο όρος συμπυκνώνει τις ποικίλες διπλωματικές, πολιτικές, στρατιωτικές αλλά και πολιτισμικές διασυνδέσεις που χαρακτήρισαν την εξέλιξη της συνεργασίας μεταξύ Βρετανίας και Η.Π.Α. και επηρέασαν τόσο την εσωτερική σταθερότητα και λειτουργικότητα του Ν.Α.Τ.Ο. όσο και τη δυνατότητα διάρθρωσης μιας περισσότερο αυτόνομης ευρωπαϊκής πολιτικής και αμυντικής παρουσίας στη διεθνή σκηνή.

Στο καθαρά οικονομικό πεδίο, το λεγόμενο «Γερμανικό ζήτημα» δεν αφορούσε μόνον τη γενική οικονομική ανάπτυξη και κατεύθυνση της χώρας. Είχε και μια περισσότερο συγκεκριμένη αναφορά: τις τεράστιες παραγωγικές δυνατότητες της

Γερμανίας στη βαριά βιομηχανία, και κυρίως στους τομείς του άνθρακα, του σιδήρου και χάλυβα. Οι τομείς αυτοί ήταν σημαντικότεροι για την ανάπτυξη βαριάς βιομηχανίας, αλλά είχαν και ένα άλλο, πρόσθετο χαρακτηριστικό: υπήρξαν ανέκαθεν τομείς – κλειδιά και για την ανάπτυξη της *πολεμικής* βιομηχανίας.

Κατά συνέπεια, αναφορικά με τις συγκεκριμένες παραγωγικές δυνατότητες της Γερμανίας και το βιομηχανικό της μέλλον φαινόταν να υπάρχουν δύο διαφορετικές βασικές λύσεις:

- συνέχιση σε κάποια μορφή του καθεστώτος κατοχής των συμμάχων στις συγκεκριμένες βιομηχανικές περιοχές (κουλάδα του Ruhr). Μια λύση που αποδεικνυόταν αδιέξοδη και που ερχόταν σε αντίθεση με τη γενικότερη πολιτική προσέγγιση της ενσωμάτωσης της Γερμανίας. Ή, εναλλακτικά,
- επιστροφή των εν λόγω περιοχών στη σύμμαχο, πια, Δ. Γερμανία και παράλληλη επιβολή κάποιων περιορισμών στην επέκταση των παραγωγικών της δυνατοτήτων σε διάφορους τομείς. Μια λύση που, πέρα από τα πολιτικά της προβλήματα, θα επηρέαζε αρνητικά και τη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη στη Γερμανία και την Ευρώπη.

Ο Γάλλος Υπουργός Εξωτερικών Robert Schuman πρότεινε μια *τρίτη λύση*. Η πρόταση του, που έμεινε στην ιστορία ως Σχέδιο Schuman (9 Μαΐου 1950), βασίστηκε στα σχέδια που είχε επεξεργαστεί και προετοιμάσει ένα επιτελείο τεχνοκρατών με επικεφαλής τον Jean Monnet. Η σημασία των ιδεών και της δουλειάς του Monnet υπήρξε πραγματικά θεμελιώδης για την εξέλιξη της ευρωπαϊκής πολιτικής. Το ουσιαστικό περιεχόμενο της διακήρυξης και του Σχεδίου Schuman μπορεί να αποδοθεί με τη μορφή τεσσάρων σημείων:

- Βασικός σκοπός είναι η διατήρηση της ειρήνης στην Ευρώπη και η διαφύλαξη και περαιτέρω ανάπτυξη της ευρωπαϊκής συμβολής στην ειρηνική πολιτική και τον πολιτισμό.
- Μακροπρόθεσμα, η διατήρηση της ειρήνης μπορεί να επιτευχθεί μόνον με τη σταδιακή ενοποίηση της Ευρώπης και η ενοποίηση αυτή δεν μπορεί παρά να ξεκινήσει με τη Γάλλο-Γερμανική συμφιλίωση.
- Αλλά οι στόχοι αυτοί χρειάζονται σταδιακή προσέγγιση για να επιτευχθούν και όχι παράτολμα άλματα.
- Η Γαλλική κυβέρνηση προτείνει ειδικότερα, τη συγχώνευση των τομέων άνθρακα και χάλυβα της Γερμανικής, της Γαλλικής και γενικότερα της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Ο J. Monnet τόνισε ότι το Σχέδιο Schuman για την ίδρυση της Ε.Κ.Α.Χ. “θέτει τη βάση για την οικοδόμηση μιας νέας Ευρώπης μέσω της συγκεκριμένης επιτυχίας ενός υπερεθνικού καθεστώτος σε ένα περιορισμένο αλλά κρίσιμο πεδίο της οικονομικής ζωής”. Και ο Δυτικογερμανός καγκελάριος Κ. Adenauer συμφώνησε ότι το Σχέδιο Schuman, αν και ξεκινούσε από το οικονομικό πεδίο, θα κατέληγε να έχει πρωταρχικά πολιτική σημασία.

Η Ε.Κ.Α.Χ. ιδρύθηκε, λοιπόν, το 1951 με τη Συνθήκη των Παρισίων (τέθηκε σε ισχύ από τον Ιούλιο του 1952). Έξι κράτη ήταν τα ιδρυτικά μέλη: Γαλλία, Δ. Γερμανία, Ιταλία, Ολλανδία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο.

- Κύριος σκοπός της Κοινότητας ήταν η δημιουργία μιας ευρωπαϊκής κοινής αγοράς στους τομείς του άνθρακα, του σιδήρου και του χάλυβα. Τα κράτη-μέλη θα είχαν στο εξής πλήρη πρόσβαση στα προϊόντα αυτών των τομέων και θα ενεργούσαν από κοινού για τη βελτίωση της παραγωγής, την ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας και για τη συντονισμένη βελτίωση των συνθηκών εργασίας σε αυτούς τους τομείς.
- Η Συνθήκη των Παρισίων θέσπισε ορισμένους κοινούς Ευρωπαϊκούς (Κοινοτικούς) θεσμούς για τη διαχείριση της κοινής αγοράς στους συγκεκριμένους αυτούς τομείς. Ο πλέον σημαντικός θεσμός ήταν το εκτελεστικό όργανο, η Ύπατη Αρχή, που είχε ένα προχωρημένο βαθμό αυτονομίας απέναντι στα κράτη-μέλη και διέθετε εκτενείς αρμοδιότητες. Και αυτό γιατί οι κυβερνήσεις αντιλήφθηκαν την ανάγκη για ένα ισχυρό μη εθνικό σώμα το οποίο θα μπορούσε να παίρνει πρωτοβουλίες, έτσι ώστε να αποφεύγονται τριβές μεταξύ των κρατών-μελών.

Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε πραγματικά τη σημασία του Σχεδίου Schuman αλλά και το πόσο τολμηρό και καινοτόμο ήταν για την εποχή του, πρέπει να θυμηθούμε την ένταση, τις διαστάσεις και το ιστορικό βάθος που χαρακτήριζαν τη Γάλλο-Γερμανική αντιπαλότητα. Ο Γάλλο-Γερμανικός ανταγωνισμός είχε καταλήξει σε μεγάλης κλίμακας πολεμικές αναμετρήσεις στον 19^ο και τον 20^ο αιώνα και αποτελούσε μια από τις κύριες παραμέτρους που είχαν καταστήσει την Ευρώπη πριν το 1945 πεδίο αλληπάλληλων κρίσεων.

Ταυτόχρονα, η δημιουργία της Ε.Κ.Α.Χ. αντιπροσώπευε και μια εξαιρετική περίπτωση επιβεβαίωσης της «λειτουργικής προσέγγισης». Είναι προφανές ότι η Ε.Κ.Α.Χ. βασιζόταν στην οικονομική συνεργασία, περιοριζόταν σε έναν τομέα ο οποίος όμως είχε μεγάλη σημασία για τις χώρες που συμμετείχαν και, χωρίς να ξεκινά από το καθαρά πολιτικό πεδίο, έκανε τεράστια άλματα οικονομικής συνεργασίας και ολοκλήρωσης τα οποία, στη συνέχεια, είχαν σημαντικές πολιτικές επιπτώσεις και προεκτάσεις.

1.4. Η γέννηση της Ε.Ο.Κ. και της ΕΥΡΑΤΟΜ

Στη διακήρυξη της Συνδιάσκεψης της Μεσσίνα (Ιταλία) τον Ιούνιο του 1955, τέσσερα χρόνια μετά την ίδρυση της Ε.Κ.Α.Χ., διατυπώθηκε για πρώτη φορά με σαφήνεια ο στόχος της γενικότερης – πέραν των τομέων του άνθρακα και χάλυβα – ενοποίησης. Σύμφωνα με τη Διακήρυξη:

«Οι κυβερνήσεις του Βελγίου, της Γαλλίας, της Ο. Δ. Γερμανίας, της Ιταλίας, του Λουξεμβούργου και της Ολλανδίας θεωρούν ότι έφτασε η ώρα για το ξεκίνημα μιας νέας περιόδου στην πορεία της οικοδόμησης της Ευρώπης. Πιστεύουν ότι αυτό το ξεκίνημα μπορεί να γίνει κυρίως στη σφαίρα της οικονομίας, και θεωρούν απαραίτητη τη συνέχιση της δημιουργίας της ενωμένης Ευρώπης μέσω της επέκτασης των κοινών θεσμών, τη σταδιακή συγχώνευση των εθνικών οικονομιών, τη δημιουργία της κοινής αγοράς και το σταδιακό συντονισμό των κοινωνικών πολιτικών».

Η εμπειρία των πρώτων χρόνων λειτουργίας της Ε.Κ.Α.Χ. είχε στο μεταξύ αποδειχτεί ιδιαίτερα επιτυχημένη και ενθαρρυντική. Στη διακήρυξη που αναφέραμε, οι έξι χώρες (που ήταν και τα ιδρυτικά μέλη της Ε.Κ.Α.Χ.) τόνισαν επίσης ότι θεωρούν αυτή την πορεία απαραίτητη, εάν η Ευρώπη θέλει (α) να διατηρήσει τη θέση και την επιρροή της στο νέο διεθνές περιβάλλον, και (β) να επιτύχει τη σταθερή βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της.

Η Συνδιάσκεψη της Μεσσίνα ανέθεσε σε μια επιτροπή (την Επιτροπή Spaak) να επεξεργαστεί σχέδια για την περαιτέρω πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η Βρετανία αρχικά συμμετείχε στην επιτροπή, αλλά το Νοέμβριο του 1955 αποχώρησε. Θα εξετάσουμε παρακάτω τους λόγους που οδήγησαν σε αυτή τη στάση της Βρετανίας. Η επιτροπή πάντως συνέχισε τις εργασίες της και κατέθεσε τις προτάσεις της μέσα στο 1956. Οι προτάσεις αυτές αποτέλεσαν τη βάση για τη συμφωνία των έξι κυβερνήσεων για την ίδρυση της ΕΥΡΑΤΟΜ και της Ε.Ο.Κ. Οι δύο αυτές Κοινότητες ιδρύθηκαν με τις Συνθήκες της Ρώμης (25 Μαρτίου 1957). Οι Συνθήκες τέθηκαν σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 1958. Ας εξετάσουμε συνοπτικά τα βασικά χαρακτηριστικά πρώτα της ΕΥΡΑΤΟΜ.

- Κύριος σκοπός της νέας Κοινότητας είναι η “δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών για την ταχεία διαμόρφωση και ανάπτυξη” της βιομηχανίας της βασισμένης στην ατομική ενέργεια (άρθρο 1 της Συνθήκης ΕΥΡΑΤΟΜ).
- Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, η ΕΥΡΑΤΟΜ επικέντρωσε τις δραστηριότητες της στην έρευνα στο πεδίο της ατομικής ενέργειας, το συντονισμό των κατάλληλων επενδύσεων, ζητήματα ασφάλειας και προστασίας της δημόσιας υγείας, καθώς επίσης και το συντονισμό της απόκτησης των απαραίτητων πρώτων υλών για την ατομική έρευνα και βιομηχανία.
- Όπως και η Ε.Κ.Α.Χ., έτσι και η ΕΥΡΑΤΟΜ αφορούσε ενοποίηση σε συγκεκριμένους τομείς της ευρωπαϊκής οικονομίας. Μόνο που τώρα επρόκειτο για μια νέα μορφή ενέργειας (την ατομική) και για ένα τομέα που, στη δεκαετία του 1950, έμοιαζε να έχει πολλά να προσφέρει στην προσπάθεια ανάπτυξης της ευρωπαϊκής βιομηχανικής βάσης, συμβάλλοντας παράλληλα στην μείωση της εξάρτησης της Δ. Ευρώπης από τις πετρελαιοπαραγωγικές χώρες.

Αλλά το κύριο επίτευγμα της περιόδου που εξετάζουμε ήταν αναμφίβολα η ίδρυση της Ε.Ο.Κ. Ας εξετάσουμε, με τον ίδιο περιληπτικό τρόπο, τα κύρια χαρακτηριστικά της.

- Κύριος σκοπός της Κοινότητας είναι η δημιουργία μιας Κοινής Αγοράς στο σύνολο της οικονομίας των κρατών-μελών. Κατά συνέπεια, βλέπουμε ότι η Ε.Ο.Κ. ξεφεύγει από την τομεακή επικέντρωση τόσο της Ε.Κ.Α.Χ. όσο και της ΕΥΡΑΤΟΜ.
- Η Κοινή Αγορά σημαίνει την κατοχύρωση τεσσάρων βασικών ελευθεριών: της ελευθερίας κυκλοφορίας των προσώπων, της ελευθερίας κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, της ελευθερίας κυκλοφορίας των υπηρεσιών, και της ελευθερίας κυκλοφορίας των κεφαλαίων.
- Άλλοι σκοποί της Κοινότητας, όπως αναφέρονται στο άρθρο 2 της Συνθήκης Ε.Ο.Κ. είναι: η σύγκλιση των οικονομικών πολιτικών των κρατών-μελών, οι

στενότερες σχέσεις μεταξύ τους, η ισορροπία και αρμονική οικονομική ανάπτυξη και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου.

- Υπήρχε επίσης, στο Προοίμιο της Συνθήκης, μια χαρακτηριστική φράση που υποδήλωνε, από τότε, τον γενικότερο μελλοντικό προορισμό της Ε.Ο.Κ. Σύμφωνα με το Προοίμιο αυτό, η Συνθήκη έθετε τις βάσεις για την επίτευξη μιας «ολοένα και στενότερης ένωσης ανάμεσα στους λαούς της Ευρώπης». Επρόκειτο για έμμεση αναφορά στη δημιουργία ομοσπονδίας, συγκεκριμένα στο παράδειγμα του ομοσπονδιακού Συντάγματος των Η.Π.Α. και στη διατύπωση του σκοπού της διαμόρφωσης μιας «τελειότερης Ένωσης» («in order to form a more perfect Union»), διατύπωση που υπάρχει στο Προοίμιο (που γράφτηκε το 1787).
- Η έννοια της «ένωσης» έμελλε ωστόσο να πραγματοποιηθεί θεσμικά πολύ αργότερα, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.
- Βέβαια η επίτευξη των συγκεκριμένων, κυρίως οικονομικών σκοπών της Κοινότητας στηριζόταν σε μια σειρά προϋποθέσεων. Οι προϋποθέσεις αυτές ορίζονται στη Συνθήκη Ε.Ο.Κ. και περιλαμβάνουν την ανόρθωση ορισμένων κοινών εξωτερικών δασμών, την κατάργηση όλων των εσωτερικών (στην Ε.Ο.Κ.) φραγμών στο εμπόριο και την οικονομική ζωή και τη σταδιακή κατάργηση όλων εκείνων των πρακτικών που θα μπορούσαν να ενοήσουν μια εθνική βιομηχανία σε ένα κράτος-μέλος σε βάρος της αντίστοιχης βιομηχανίας ενός άλλου κράτους-μέλους. Ορισμένες από αυτές τις προϋποθέσεις αποδείχτηκαν αρκετά δύσκολες στην πραγματοποίησή τους και δεν ολοκληρώθηκαν παρά μόνον στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980.
- Και για την ΕΟΚ εισήχθησαν ορισμένοι ειδικοί θεσμοί, με σκοπό την οργάνωση και διαχείριση της κοινής αγοράς αλλά και τη ρύθμιση όλων των άλλων δραστηριοτήτων που συνδεόταν με τη ζωή της Κοινότητας.

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι στα τέλη της δεκαετίας του 1950, από όλες τις μεγάλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης, μόνον η Βρετανία βρισκόταν έξω από τις Κοινότητες. Οι κύριοι λόγοι για τη Βρετανική αποχή αφορούσαν την ίδια τη Βρετανία και όχι (τουλάχιστον όχι στην αρχή) τη Γαλλία ή τη Γερμανία. Σε αντίθεση με τη στάση της αργότερα, η Γαλλία αρχικά (στη διάρκεια της δεκαετίας του 1950) επιθυμούσε τη συμμετοχή της Βρετανίας στις Κοινότητες και αυτό για δύο βασικούς λόγους.

Πρώτα-πρώτα, η Γαλλική εξωτερική πολιτική της εποχής έβλεπε θετικά το ενδεχόμενο να παίξει η Βρετανία το ρόλο κάποιας εξισορρόπησης της μεγάλης επιρροής που αναπόφευκτα θα άρχιζε να ασκεί η Γερμανία μέσα στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Κατά δεύτερο λόγο, η Γαλλία έβλεπε εκείνη την περίοδο τη συμμετοχή της Βρετανίας ως παράγοντα οικονομικής σταθερότητας και βιομηχανικής ευρωστίας για τις αναδυόμενες Κοινότητες. Παρόλα αυτά, η Βρετανία προτίμησε στη δεκαετία του 1950 να κρατήσει αρχικά επιφυλακτική στάση απέναντι στις ενοποιητικές πρωτοβουλίες αμφιβάλλοντας για την επιτυχία τους και, στη συνέχεια, να πρωτοστατήσει στην ίδρυση μιας εναλλακτικής και χαλαρότερης ευρωπαϊκής ομαδοποίησης, της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών (Ε.Ζ.Ε.Σ).

1.5. Ο μετασχηματισμός της Ε.Κ. σε Ε.Ε. και οι αναθεωρήσεις των Συνθηκών

Παρά την αρχική δυναμική της Ε.Κ. από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 μπαίνει σε μια περίοδο έντονων κλυδωνισμών και απαισιοδοξίας για τις προοπτικές της ενοποιητικής διαδικασίας. Η εσωστρέφεια των κρατών-μελών και η ενίσχυση του διακυβερνητικού στοιχείου δοκίμασε την ενότητα των Ευρωπαϊκών κρατών και ανέδειξε τις βαθιές διαφοροποιήσεις μεταξύ των κρατών μελών. Τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η Ε.Κ. συνεχίστηκαν και την επόμενη δεκαετία. Συνοπτικά αυτά περιλάμβαναν:

- Την παράλυση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων
- Την αποδυνάμωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπέρ των διακυβερνητικών οργάνων της ΕΚ
- Τις πιέσεις από τη Γαλλία για πρόοδο της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ακόμη και με τη δημιουργία μιας Ε.Κ. «δύο ταχυτήτων»
- Την άκαμπτη στάση της Βρετανίας στο ζήτημα του προϋπολογισμού και του διακανονισμού των εισροών στην Ε.Κ. από τη Βρετανία
- Την απόφαση της Γροιλανδίας το 1982 να αποχωρήσει από την Ε.Κ.

Από την άλλη πλευρά η υποχώρηση της δυναμικής της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και η στασιμότητα δημιούργησαν συνθήκες που επέτρεψαν την ανανέωση του ενδιαφέροντος για την Ε.Κ. Ειδικότερα,

- Μέσα από την αμφισβήτηση της προσπάθειας επιτεύχθηκε η επανεπιβεβαίωση της σημασίας της συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών.
- Οι εσωτερικές και διεθνείς κρίσεις που δοκίμασαν τα μέσα, το θεσμικό πλαίσιο, αλλά και τα όρια του εγχειρήματος διευκόλυναν την ωρίμανση της λειτουργίας του υπερεθνικού επιπέδου.
- Τέλος ανέδειξαν τις ανάγκες και τις μελλοντικές απαιτήσεις συμβάλλοντας στον προσδιορισμό των στόχων αλλά και των ορίων της ενοποιητικής προσπάθειας.

Τα σημεία ανάκαμψης είχαν κάνει την εμφάνισή τους ήδη από το 1979. Σε αυτά περιλαμβάνονται:

- Η Μεσογειακή διεύρυνση που μαζί με την ένταξη το 1973 της Βρετανίας, της Δανίας και της Ιρλανδίας διπλασίασε των αριθμών των ιδρυτικών κρατών μελών (Η ένταξη της Ελλάδας - 1981 - και λίγο αργότερα της Ισπανίας και της Πορτογαλίας - 1985 - έθεσαν ζητήματα για την αναθεώρηση του θεσμικού πλαισίου).
- Η άμεση εκλογή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Η απόφαση λειτουργούσε ως αντίμετρο στη λειτουργία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Παράλληλα η νομιμοποιητική δύναμη που έδινε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πιέζε για τη διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του και κατά συνέπεια υπέρ μιας θεσμικής μεταρρύθμισης που θα περιόριζε το «δημοκρατικό έλλειμμα» στην Ε.Κ.).

- Η υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, που δημιούργησε μια ζώνη νομισματικής σταθερότητας.

Η ανανέωση του ενδιαφέροντος για την Ε.Κ. έχει συνδεθεί με την απόφαση για την δημιουργία της εσωτερικής αγοράς την οποία σηματοδότησε η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με Πρόεδρο το Jacques Delors για την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς το 1985. Η Ενιαία Αγορά προέβλεπε την ελευθερία διακίνησης όχι μόνο των προϊόντων αλλά των υπηρεσιών, των προσώπων και του κεφαλαίου. Το εύρος της αλλά και η αλληλεξάρτησή της με άλλους τομείς δραστηριότητας συνέβαλε σημαντικά στην ενίσχυση και άλλων πολιτικών της Ε.Κ., όπως η πολιτική ανταγωνισμού, η πολιτική για την προστασία των καταναλωτών, κ.ά., ενώ δρομολόγησε την ανάπτυξη και άλλων τομέων όπως αυτού της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, και της οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη:

- Κατάργησε την αρχή της ομοφωνίας ως το μόνο τρόπο λήψης αποφάσεων στην ΕΚ και εισήγαγε τον κανόνα των ενισχυμένων πλειοψηφιών στον τομέα κυρίως της Ενιαίας Αγοράς για τη διευκόλυνση της λήψης αποφάσεων.
- Ενίσχυσε τις εκτελεστικές αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
- Εισήγαγε τη «διαδικασία συνεργασίας» στη λήψη αποφάσεων ενισχύοντας το ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.
- Θεσμοθέτησε και τολικά τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.
- Διέδρυνε τους τομείς πολιτικών της ΕΚ με την εισαγωγή της πολιτικής για το περιβάλλον, με την ενίσχυση της περιφερειακής πολιτικής και με την ανάπτυξη δράσεων για την οικονομική και κοινωνική συνοχή.
- Τέλος, ενσωμάτωσε στη Συνθήκη την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία αν και δεν την ενέταξε στις υπόλοιπες πολιτικές διατηρώντας το ιδιαίτερο χαρακτήρα της.

Με την υιοθέτηση του σχεδίου από το Συμβούλιο το ζήτημα της θεσμικής μεταρρύθμισης επανήλθε δυναμικά οδηγώντας στη σύγκλιση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης για την αναθεώρηση της Συνθήκης της Ρώμης. Η Διάσκεψη κατέληξε στην υιοθέτηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης. Αν και η αναθεώρηση αυτή ήταν περιορισμένου εύρους τροποποίησε τα δεδομένα της Ε.Κ. φέρνοντας νέα δυναμική στην Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Τα στάδια της ΟΝΕ:

- Το **1ο στάδιο** με έναρξη εφαρμογής από το 1990 αφορούσε την ελευθερία διακίνησης των κεφαλαίων και τη στενότερη νομισματική και μακροοικονομική συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και των κεντρικών τραπεζών τους. Αφορούσε την ένταξη των νομισμάτων των χωρών της Ο.Ν.Ε. στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών και στην ανάληψη μέτρων από τα κράτη αυτά για την επίτευξη σύγκλισης.
- Το **2ο στάδιο** από 1/1/94-31/12/98, προέβλεπε τη δημιουργία Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας που θα αναλάμβανε συντονιστικό ρόλο και τη δημιουργία μηχανισμών που θα εξασφάλιζαν τον έλεγχο και το συντονισμό των εθνικών νομισματικών πολιτικών, καθώς και τη σταδιακή μείωση των επιτρεπών ορίων διακύμανσης των νομισματικών ισοτιμιών. Κατά τη διάρκεια αυτού του σταδίου τα κράτη της Ο.Ν.Ε. θα έπρεπε να προχωρήσουν στην αυτονόμηση των κεντρικών τραπεζών τους από τον κυβερνητικό

έλεγχο. Στο τέλος του 1996 οριζόταν το Συμβούλιο να προχωρήσει σε έλεγχο της προόδου των κρατών μελών σε σχέση με τα κριτήρια σύγκλισης για να προχωρήσουν στο επόμενο στάδιο.

- Το **3ο στάδιο** αφορούσε την υλοποίηση της Ο.Ν.Ε. με τη δημιουργία των ισοτιμιών και τη μετακίνηση της άσκησης νομισματικής πολιτικής στην Ε.Ε. Αρχικά προβλεπόταν για το 1997 αλλά η έναρξή του ορίστηκε για την 1 Ιανουαρίου του 1999.

Η πρόοδος στην ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς άνοιξε και τη συζήτηση για την Ο.Ν.Ε. Το 1989 υιοθετείται η Έκθεση Delors που προέβλεπε ένα σχήμα τριών σταδίων. Τα κριτήρια σύγκλισης που ορίστηκαν ήταν ονομαστικά και αφορούσαν την επίδοση των εθνικών οικονομικών και όχι τη δομή τους. Αφορούσαν τους δείκτες του πληθωρισμού, του δημοσίου χρέους, των συναλλαγματικών ισοτιμιών και των επιτοκίων.

Κριτήρια σύγκλισης στην Ο.Ν.Ε.

- Το *πρώτο* αναφερόταν στο βαθμό σταθερότητας των τιμών όπως προκύπτει από δείκτη *πληθωρισμού* μιας χώρας. Αυτός δεν θα πρέπει να ξεπερνά το μέσο όρο του ποσοστού των τριών κρατών μελών με τις καλύτερες επιδόσεις από άποψη σταθερότητας τιμών.
- Το *δεύτερο* αφορούσε το *δημόσιο χρέος*. Ειδικότερα, προέβλεπε ότι η σχέση δαπανών και εσόδων δεν θα πρέπει να ξεπερνά το 3% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (Α.Ε.Π.) ανά έτος, ενώ το συνολικό δημόσιο χρέος δεν θα πρέπει να ξεπερνά το 60% του Α.Ε.Π.
- Το *τρίτο* αφορούσε τον καθορισμό του κανονικού περιθωρίου διακύμανσης των *συναλλαγματικών ισοτιμιών*. Προέβλεπε ότι για δύο χρόνια δεν θα έπρεπε να γίνει καμία υποτίμηση νομίσματος σε σχέση με νόμισμα κάποιου άλλου κράτους-μέλους.
- Το *τέταρτο* κριτήριο αναφερόταν στο επίπεδο των τιμών των *επιτοκίων*. Αυτά δεν θα έπρεπε να ξεπερνούν περισσότερο από 2% το μέσο όρο επιτοκίων των τριών κρατών-μελών με την καλύτερη επίδοση στον τομέα της σταθερότητας των τιμών δηλαδή στον πληθωρισμό.

Με την υιοθέτηση της πρότασης από το Συμβούλιο συγκλήθηκε Διακυβερνητική Διάσκεψη για την Ο.Ν.Ε. με σκοπό να καθορίσει τα στάδια και τα κριτήρια σύγκλισης καθώς και να συγκροτήσει το θεσμικό πλαίσιο που θα αναλάμβανε το συντονισμό της νομισματικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτής της εξέλιξης αποφασίστηκε η διενέργεια και μια δεύτερης Διακυβερνητικής Διάσκεψης με θέμα την Πολιτική Ένωση. Σκοπός της τελευταίας ήταν να επιλύσει τα θεσμικά ζητήματα, να συμβάλει στην ανάπτυξη καλύτερης συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, καθώς και να διευθετήσει ζητήματα που σχετιζόνταν με την ενοποίηση της Γερμανίας. Οι Διακυβερνητικές Διασκέψεις ολοκληρώθηκαν το 1992 με την υιοθέτηση της Έκθεσης Delors για την Ο.Ν.Ε. και τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση ή Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Τα κύρια σημεία της **Συνθήκης του Μάαστριχτ** είναι τα ακόλουθα:

- Διαμόρφωσε την αρχιτεκτονική της Ε.Ε. εισάγοντας τους τρεις πυλώνες.
- Εισήγαγε την «αρχή της επικουρικότητας» ως κριτήριο μεταβίβασης των αρμοδιοτήτων από το εθνικό στο υπερεθνικό επίπεδο.
- Εισήγαγε μια ακόμη διαδικασία λήψης αποφάσεων τη «διαδικασία της συναπόφασης» ενισχύοντας περαιτέρω το ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη λήψη αποφάσεων.
- Εισήγαγε αλλαγές στον τρόπο συγκρότησης της Επιτροπής και στον ορισμό της μετά από έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ενώ όρισε ότι η Επιτροπή θα ακολουθεί τον ίδιο χρονικό κύκλο με το Ε.Κ.
- Μετέτρεψε την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία σε διακριτό πυλώνα της Ε.Ε. γνωστό ως Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας.
- Συμπεριέλαβε στα Πρωτόκολλα το Κοινωνικό Πρωτόκολλο ενισχύοντας την κοινωνική διάσταση στην Ε.Ε.
- Περιέλαβε ρυθμίσεις που σηματοδότησαν σημαντική πρόοδος και στον τομέα των εσωτερικών υποθέσεων.
- Ίδρυσε το Πρωτοδικείο.
- Προέβλεπε τη δυνατότητα εκδίκασης κυρώσεων σε περιπτώσεις μη συμμόρφωσης κράτους μέλους με απόφαση του Δικαστηρίου των Ε.Κ. για παραβίαση από το κράτος μέλος του κοινοτικού κεκτημένου.
- Ίδρυσε τη Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών.
- Προέβλεπε την λειτουργία Συνηγόρου του Πολίτη.
- Εισήγαγε την έννοια του πολίτη, ενώ αναφέρθηκε σε θέματα πολιτισμού και εκπαίδευσης.
- Επέκτεινε τη χρήση της λήψης αποφάσεων με ενισχυμένη πλειοψηφία και σε άλλους τομείς πολιτικών.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ συνάντησε δυσκολίες κατά την επικύρωσή της γεγονός που οδήγησε στην επαναδιαπραγμάτευση και τον επαναπροσδιορισμό ορισμένων θεμάτων. Από τα κρισιμότερα ήταν το ζήτημα του προσδιορισμού και της εφαρμογής της αρχής της «επικουρικότητας» και το ζήτημα της διαφάνειας και του ανοιγματος των θεσμών και των διαδικασιών στους πολίτες. Η Συνθήκη τέθηκε σε ισχύ το Νοέμβριο του 1993 μετά το θετικό αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος στη Δανία.

Η δεκαετία του 1990 στην Ε.Ε. χαρακτηρίστηκε από το ζήτημα της διεύρυνσης. Στο πεδίο αυτό εκτός από την επίδραση της Ενιαίας Αγοράς και του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου σημαντική πίεση άσκησαν οι νέες αιτήσεις ένταξης που κατατέθηκαν στην Ε.Ε. από τις Χ.Κ.Α.Ε. μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων το 1989. Η διεύρυνση με τα πρώην κράτη της Ε.Ζ.Ε.Σ. (Αυστρία, Φιλανδία, Σουηδία) ολοκληρώθηκε το 1995 αυξάνοντας τον αριθμό των κρατών-μελών σε 15, ενώ συνεχίστηκαν οι διαπραγματεύσεις με τις άλλες νέες υποψήφιες χώρες.

Το 1996 συγκλήθηκε νέα Διακυβερνητική Διάσκεψη με έμφαση στη διαφάνεια των εργασιών της Ε.Ε., στην ενίσχυση της νομιμοποιητικής δύναμης της ολοκλήρωσης, στην απλοποίηση των διαδικασιών στην Ε.Ε., στην αύξηση της αποτελεσματικότητάς της, καθώς και στη διερεύνηση των θεσμικών αλλαγών που θα απαιτούσε η περαιτέρω διεύρυνση της Ε.Ε.

Κύρια σημεία της **Συνθήκης του Άμστερνταμ**:

- Διεύρυνε τη χρήση της διαδικασίας συναπόφασης στους περισσότερους τομείς πολιτικών.
- Πρόβλεπε απαραίτητες θεσμικές μεταρρυθμίσεις σε περίπτωση διεύρυνσης.
- Αναγνώρισε τη σημασία της αρχής της ευελιξίας.
- Αναγνώρισε τη σημασία ανάπτυξης Ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων.
- Προχώρησε στην ενοποίηση των Συνθηκών καθώς και επιμέρους Πρωτοκόλλων που αφορούσαν τις Συνθήκες, όπως το Πρωτόκολλο του Εδιμβούργου για την επικουρικότητα και το Κοινωνικό Πρωτόκολλο μετά την υπογραφή του από τη Βρετανία.
- Επίσης, προχώρησε στην απλοποίηση των Συνθηκών με την εισαγωγή νέας αρίθμησης των άρθρων.
- Εισήγαγε σημαντικές αλλαγές στην Κ.Ε.Π.Π.Α. (δυνατότητα της εποικοδομητικής αποχής καθώς και της πέδησης ανάγκης).
- Προέβλεπε τη δυνατότητα σύναψης σχημάτων «ενισχυμένης συνεργασίας» μεταξύ των κρατών-μελών.
- Τέλος, ενίσχυσε το ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη διαδικασία της συναπόφασης αποδίδοντας του τη δυνατότητα του βέτο στη λήψη αποφάσεων.

Η επερχόμενη διεύρυνση αποτελούσε πειστικό ζήτημα για την πρόοδο της θεσμικής προετοιμασίας της Ε.Ε. Η Διακυβερνητική Διάσκεψη του 2000 είχε ως αντικείμενο τη διεύρυνση, καθώς περιορίστηκε στα «υπόλοιπα του Άμστερνταμ». Οι εργασίες της ολοκληρώθηκαν στη Νίκαια το 2000.

Κύρια θέματα της **Συνθήκης της Νίκαιας**:

- Το μέγεθος και η σύνθεση της Επιτροπής (ένας Επίτροπος από κάθε κράτος-μέλος και μέχρι τον αριθμό των 27 κρατών-μελών, ενίσχυση του ρόλου του Προέδρου της Επιτροπής – δυνατότητα να αποπέμψει επιτρόπους κ.ά.).
- Τη στάθμιση των ψήφων στο Συμβούλιο.
- Την επέκταση της ειδικής πλειοψηφίας και σε άλλους τομείς πολιτικής.
- Την πρόεταση της δυνατότητας ανάπτυξης σχημάτων «ενισχυμένης συνεργασίας» σε όλους τους πολώνες της Ε.Ε. (ορισμός ελάχιστου αριθμού κρατών μελών τα οκτώ).
- Την τροποποίηση του δικαιοακού συστήματος.
- Την ενίσχυση της ανάπτυξης ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων με προσδιορισμό του συστήματος χρηματοδότησης τους.
- Την αλλαγή στο πεδίο της Κ.Ε.Π.Π.Α. με ανάπτυξη της Ε.Π.Α.Α.

Η Συνθήκη της Νίκαιας επικυρώθηκε το 2003 και σήμερα είναι σε ισχύ καθώς παραμένει σε εκκρεμότητα η επικύρωση της Συνταγματικής Συνθήκης.

1.6. Οι διευρύνσεις της Ε.Ε.

Από την ίδρυση της Ε.Ε. έχουν γίνει πέντε διευρύνσεις. Η πρώτη διεύρυνση ολοκληρώθηκε το 1973 με την ένταξη του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ιρλανδίας και της Δανίας (η Νορβηγία μετά από αρνητικό δημοψήφισμα δεν προχώρησε σε ένταξη). Η δεύτερη το 1981 με την ένταξη της Ελλάδας. Η τρίτη το 1985 με την ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας ολοκλήρωσε τη Μεσογειακή διεύρυνση της Ε.Ε. Η τέταρτη διεύρυνση έγινε το 1995 με την Αυστρία, τη Σουηδία και τη Φιλανδία (η Νορβηγία για δεύτερη φορά δεν ολοκλήρωσε τη διαδικασία). Η πέμπτη διεύρυνση

έγινε το 2004 με την ένταξη της Κύπρου, της Μάλτας και των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Έχει εν μέρει ολοκληρωθεί καθώς αναμένεται η ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας.

Η πρόσφατη διεύρυνση ήταν το αποτέλεσμα των αλλαγών που συντελέστηκαν στην Ευρώπη και τη διεθνή πολιτική που διαμορφώθηκε γενικότερα από τα γεγονότα του 1989. Η διεύρυνση εκτός από τη σημαντική επιρροή που έχει στην Ε.Ε. καθώς αύξησε σημαντικά τόσο τον πληθυσμό της Ένωσης όσο και την έκταση της (βλ. Πίνακα «στοιχεία κρατών-μελών» στο τέλος του φυλλαδίου) σηματοδότησε κρίσιμες θεσμικές αλλαγές. Αντίθετα με τις προηγούμενες διευρύνσεις που επικέντρωναν το ενδιαφέρον στην προθυμία και την ικανότητα των υποψηφίων κρατών να υιοθετήσουν το κοινοτικό κεκτημένο καθώς και σε θέματα σχετικά με τις μεταβατικές περιόδους, η πρόσφατη διεύρυνση συμπεριλάμβανε πολύ ευρύτερα θέματα και αποτέλεσε πρόκληση για την Ένωση. Προϋπέθετε όχι μόνο την προσαρμογή των νέων κρατών-μελών αλλά και την προσαρμογή της ίδιας της Ένωσης. Η Διακυβερνητική Διάσκεψη που κατέληξε στην Αναθεώρηση του Άμστερνταμ αλλά και εκείνη που οδήγησε στην Αναθεώρηση της Νίκαιας είχαν ως κύριο ζήτημα της ατζέντας τους τη διεύρυνση.

Μάλιστα θα πρέπει να σημειωθεί, ότι στο πλαίσιο της διεύρυνσης αυτής και λόγω των ιδιομορφιών που παρουσίαζε, η Ένωση προχώρησε στην ανάπτυξη ενός ειδικού καθεστώτος παρακολούθησης της διαδικασίας. Ειδικότερα, το 1993 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης υιοθέτησε μια δέσμη κριτηρίων, γνωστών και ως *κριτηρίων της Κοπεγχάγης* που συνέθεσαν τη βάση για την έναρξη των διαπραγματεύσεων αλλά και για τη διαδικασία ένταξης ενός κράτους. Αυτά είναι:

- να έχει σταθερό δημοκρατικό πολίτευμα, το οποίο σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, το κράτος δικαίου και την προστασία των μειονοτήτων ·
- να διαθέτει λειτουργούσα οικονομία της αγοράς ·
- να υιοθετεί τους κοινούς κανόνες, τα πρότυπα και τις πολιτικές που συνιστούν τη νομοθεσία της Ε.Ε.

Σήμερα παραμένει ανοικτή η διαδικασία για την Τουρκία. Η αίτηση ένταξης υποβλήθηκε το 1987 και η έναρξη των διαπραγματεύσεων ξεκίνησε το 2004. Ακόμη σε διαδικασία διεύρυνσης είναι και η Κροατία.

Εν κατακλείδι:

☆ Ο 20^{ος} αιώνας έφερε στην Ευρώπη δύο παγκοσμίους πολέμους με πρωτοφανείς απώλειες και καταστροφές. Οι κυβερνήσεις συνειδητοποίησαν ότι θα είχαν όφελος από την συνεργασία και όχι από την σύγκρουση. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950, το βασανιστικό ερώτημα αναφορικά με το οικονομικό και πολιτικό μέλλον της Γερμανίας, η επιθυμία των Η.Π.Α. και άλλων συμμάχων για μια φιλελεύθερη ευρωπαϊκή και διεθνή οικονομία και η συνειδητοποίηση των λαθών που έγιναν μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου οδήγησαν σε μια νέα προσέγγιση, θεμέλιο της οποίας έγινε η Γάλλο-Γερμανική συμφιλίωση. Έτσι, το Σχέδιο Schuman και η ίδρυση της Ε.Κ.Α.Χ. συνιστούν ένα πολύ μεγάλο βήμα. Η Ε.Κ.Α.Χ. είχε βέβαια ένα σαφώς περιορισμένο πεδίο εφαρμογής, αλλά η σημασία της για την πορεία της Ευρώπης ήταν τεράστια. Πρώτα-πρώτα, διότι οι τομείς στους οποίους αφορούσε ήταν οι ίδιοι κρίσιμοι για τις μελλοντικές εξελίξεις. Αλλά και διότι οι οικονομικές, πολιτικές και συμβολικές επιπτώσεις αυτής της τομεακής ενοποίησης υπήρξαν τεράστιες.

☆ Σε αντίθεση με την Ε.Κ.Α.Χ., οι απόπειρες ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 δεν ευδοκίμησαν. Αποδείχτηκαν ίσως υπερβολικά φιλόδοξες και, πάντως, ξεπεράστηκαν από τα πράγματα: η λογική του Ψυχρού Πολέμου ευνόησε το Ν.Α.Τ.Ο. και την κυρίαρχη παρουσία των Η.Π.Α. Άλλωστε, το Ν.Α.Τ.Ο. λίγα χρόνια μετά την ίδρυση του δέχτηκε τη Δυτική Γερμανία στους κόλπους του και έτσι μπόρεσε να παράσχει το στρατιωτικό πλαίσιο για την επανενσωμάτωση της χώρας στην κοινότητα των ισότιμων, κυρίαρχων κρατών.

☆ Η Ε.Ο.Κ. και η ΕΥΡΑΤΟΜ, που ιδρύθηκαν το 1957, ακολουθούν το παράδειγμα της Ε.Κ.Α.Χ. αλλά και προχωρούν (η Ε.Ο.Κ.) πιο πέρα. Η Ε.Ο.Κ. σηματοδοτεί την προσπάθεια να συνεχιστεί η επιτυχημένη πορεία λειτουργικής ολοκλήρωσης που είχε εγκαινιάσει η Ε.Κ.Α.Χ., αλλά με ένα τρόπο πιο φιλόδοξο και συνολικό: τη συμπερίληψη όλης της Κοινοτικής οικονομίας, βιομηχανίας και αγροτικού τομέα, στην κοινή αγορά και τη στόχευση της σταδιακής εξάλειψης όλων εκείνων των παραγόντων που διατηρούσαν την ευρωπαϊκή οικονομία σε ένα καθεστώς κατακερματισμού στη βάση των διαχωριστικών γραμμών και των ελέγχων των εθνικών κρατών. Σύνορα, δασμοί, έλεγχοι κτλ. δημιουργούν προβλήματα στην κυκλοφορία των αγαθών και υπηρεσιών και στις επιχειρήσεις. Η μικρή αγορά, δηλαδή η αγορά ενός κράτους, εμποδίζει την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και στοιχίζει ακριβά σε παραγωγούς και καταναλωτές.

☆ Στα πρώτα χρόνια του 21ου αιώνα η Ε.Ε. αντιμετωπίζει μια ιστορική πρόκληση, την εμβάθυνση και την διεύρυνση. Εμβάθυνση σημαίνει πολιτική ολοκλήρωση, δημιουργία ενός ομοσπονδιακού κράτους* (των Ενωμένων Πολιτειών της Ευρώπης). Διεύρυνση σημαίνει ένταξη των νέων χωρών στην Ένωση. Σημειωτέον ότι όλα τα κράτη μπορούν αν γίνουν μέλη της Ένωσης εάν πληρούν ορισμένες θεμελιώδεις αρχές. Οι πόλεις της Ένωσης είναι ανοικτές για όλους, αρκεί να πληρούν ορισμένα κριτήρια για την ένταξη.

☆ Για να είναι η Ε.Ε. ένας χώρος προόδου, ευημερίας και δημοκρατίας, χρειάζεται σεβασμός των ευρωπαϊκών θεσμών και προσπάθεια ώστε οι θεσμοί αυτοί να πραγματώνουν τις ανθρώπινες αξίες, να υπηρετούν όλους τους ευρωπαίους. Οι βασικοί θεσμοί/όργανα της Ε.Ε. παρουσιάζονται στη συνέχεια.

2. Δομή και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το θεσμικό σύστημα των Ε.Κ. είναι ένα σύστημα που παράγει κοινές ευρωπαϊκές πολιτικές, εποπτεύει την εφαρμογή τους από τα κράτη-μέλη και, επιπρόσθετα, βοηθά στο συντονισμό διαφόρων πεδίων πολιτικής των κρατών-μελών. Για να κατανοήσουμε τη βασική διάρθρωση του ευρωπαϊκού πολιτικού συστήματος θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι εμπεριέχει στοιχεία τόσο από τα γνώριμα πολιτικά και διοικητικά συστήματα εθνικών κρατών, όσο και από την οργανωτική δομή διεθνών οργανισμών. Τι σημαίνει αυτό;

Γνωρίζουμε όλοι τη βασική διάκριση μεταξύ νομοθετικής, εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας. Βέβαια, στα περισσότερα συντάγματα εκτός από τη διάκριση, που αποτελεί βασική αρχή, υπάρχουν και περιπτώσεις διασταύρωσης των εξουσιών. Έτσι, σε κρατικά όργανα που είναι υπεύθυνα κυρίως για μια λειτουργία, π.χ. εκτελεστική, ανατίθενται και καθήκοντα που αφορούν μια άλλη λειτουργία, π.χ. νομοθετική. Για να χρησιμοποιήσουμε το παράδειγμα της Ελλάδας, τη νομοθετική εξουσία ασκούν η Βουλή και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, την εκτελεστική π.χ. η κυβέρνηση και ο Πρόεδρος και τη δικαστική τα δικαστήρια των διαφόρων βαθμίδων.

Τι γίνεται στην περίπτωση της Ε.Ε.; Η Ε.Ε. χαρακτηρίζεται από κάποιες ιδιοτυπίες σε σχέση τόσο με ένα κρατικό μόρφωμα (όπως π.χ. το Ελληνικό κράτος ή η Ελβετική Ομοσπονδία) όσο και με ένα διεθνή οργανισμό (όπως π.χ. ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας ή το Ν.Α.Τ.Ο.). Οι ιδιοτυπίες αυτές είναι απόρροια του γεγονότος ότι, πολύ απλά, η Ε.Ε. δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε κρατικό μόρφωμα αλλά ούτε και διεθνή οργανισμός. Αν ήταν το τελευταίο, η ανάλυση της δομής και της λειτουργίας της θα ήταν σχετικά απλή. Σε τελική ανάλυση, οι διεθνείς οργανισμοί είναι διακρατικές οργανώσεις που αντλούν όλες τις λειτουργίες και το κύρος τους από τη συμφωνία μεταξύ των κρατών-μελών τους. Έχουν βέβαια διεθνή νομική προσωπικότητα, μπορούν δηλαδή να αναλαμβάνουν υποχρεώσεις και να έχουν δικαιώματα. Αλλά, συνήθως, αφορούν συγκεκριμένα πεδία συνεργασίας (π.χ. το Ν.Α.Τ.Ο. αφορά ζητήματα κοινής άμυνας και ασφάλειας των κρατών-μελών, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας αφορά συνεργασία σε ζητήματα υγείας, ελέγχου των επιδημιών κτλ.) και έχουν σαφώς καθορισμένα διακυβερνητικά πλαίσια λειτουργίας.

Αντίθετα, η οργάνωση της Ε.Ε. χαρακτηρίστηκε εξ αρχής από ορισμένες ιδιαιτερότητες:

- Βασίζεται σε *εκτενείς αναθέσεις εξουσιών* στους Ευρωπαϊκούς θεσμούς από τις Συνθήκες. Οι εξουσίες αυτές περιλαμβάνουν σημαντικές νομοθετικές και δικαιοπλαστικές αρμοδιότητες.
- Έχει ένα *ευρύτατο πεδίο λειτουργικών δραστηριοτήτων* που εκτείνεται σήμερα από την κοινή αγορά στην κοινωνική πολιτική και από την προστασία του περιβάλλοντος στην εξωτερική πολιτική.
- Σε περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ τους, το δίκαιο των Ε.Κ. *υπεριορίζει* των εθνικών κανόνων δικαίου των κρατών-μελών, συμπεριλαμβανομένων και των

κανόνων που τέθηκαν σε ισχύ μεταγενέστερα από τη θέσπιση των ευρωπαϊκών κανόνων (πάντα σε περίπτωση σύγκρουσης).

- Η εξέλιξη και σταδιακή ενίσχυση θεσμών όπως το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Ευρ.Κ.) οδηγεί στη δημιουργία *πολιτικών κομματικών οικογενειών στο ευρωπαϊκό επίπεδο* καθώς, όπως θα δούμε, η συμμετοχή των άμεσα εκλεγμένων βουλευτών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο γίνεται στη βάση πολιτικών και όχι εθνικών ομαδοποιήσεων.
- Η μεγάλη πλειοψηφία των κρατών-μελών προχώρησε (από την 1^η Ιανουαρίου 1999) σε *νομισματική ένωση*, με σκοπό την αντικατάσταση μέσα στην επόμενη τριετία των εθνικών νομισμάτων από ένα κοινό νόμισμα, το ευρώ. Για το σκοπό αυτό ιδρύθηκε μια κεντρική νομισματική αρχή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Κατά συνέπεια, η Κοινότητα έχει στοιχεία τόσο από την κρατική οργάνωση όσο και από τους διεθνείς οργανισμούς. Γι' αυτό και πολλοί αναλυτές την χαρακτηρίζουν *sui generis* πολιτικό σύστημα.

2.1. Οι βασικοί θεσμοί και τα όργανα της Ε.Ε.

Οι βασικοί θεσμοί και τα όργανα της Ε.Ε. έχουν ως εξής (για την εξέλιξη των θεσμών μετά τις Αναθεωρήσεις βλ. Ενότητα 1):

- ✓ Το Συμβούλιο
- ✓ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- ✓ Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
- ✓ Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
- ✓ Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και το Πρωτοδικείο.

2.1.1. Το Συμβούλιο

Το Συμβούλιο ή και Συμβούλιο Υπουργών είναι το κύριο όργανο συνάντησης των εθνικών κυβερνήσεων. Κύρια αρμοδιότητα του Συμβουλίου είναι να λαμβάνει αποφάσεις για πολιτικές και νομοθεσία. Για την άσκηση των αρμοδιοτήτων του το Συμβούλιο συνεργάζεται με την Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η συνεργασία αυτή αλλά και οι αρμοδιότητες του Συμβουλίου προσδιορίζονται από τον τομέα πολιτικής και από το είδος των αποφάσεων που λαμβάνονται. Σημαντικές διαφοροποιήσεις υπάρχουν μεταξύ των τριών πυλώνων της Ε.Ε.

Οι υπουργικές σύνοδοι συνθέτουν το αποκορύφωμα της λειτουργίας του Συμβουλίου. Από νομική άποψη υπάρχει ένα μόνο Συμβούλιο Υπουργών, αλλά στην πράξη υπάρχουν και λειτουργούν περισσότερα καθώς το Συμβούλιο συνεδριάζει με διάφορους σχηματισμούς και συνθέσεις, ανάλογα με τον τομέα πολιτικής που εξετάζει. Γνωστότερα είναι: το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων και Εξωτερικών Σχέσεων (ή Γενικών Υποθέσεων) που αποτελείται από τους Υπουργούς Εξωτερικών και έχει το ευρύτερο χαρτοφυλάκιο, το Συμβούλιο Εθνικής Οικονομίας

και Οικονομικών με εξίσου ευρύ πεδίο αρμοδιοτήτων, ιδίως μετά την Ο.Ν.Ε. Άλλα τομεακά ή τεχνικά Συμβούλια είναι των Υπουργών Γεωργίας, Ενέργειας, Περιβάλλοντος, Παιδείας κτλ.

Η Προεδρία του Συμβουλίου ασκείται εκ περιτροπής από τα κράτη-μέλη και για διάστημα έξι μηνών. Τα κύρια καθήκοντά της είναι ο προγραμματισμός της θεματικής ατζέντας των εργασιών καθ' όλη τη διάρκεια της Προεδρίας, η άσκηση της προεδρίας στις περισσότερες συναντήσεις του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η διατήρηση κλίματος συναίνεσης και συνεργασίας για την προώθηση των διαπραγματεύσεων, η διασφάλιση ενός βαθμού συνέχειας και συνεκτικότητας στην ανάπτυξη πολιτικής μεταξύ Προεδριών και η εκπροσώπηση του Συμβουλίου σε διεθνείς οργανισμούς. Η υιοθέτηση της Συνταγματικής Συνθήκης θα αλλάξει αυτό το σύστημα καθώς προβλέπει την κατάργηση της εκ περιτροπής Προεδρίας (βλ. υποενότητα 3.4).

Στην άσκηση των αρμοδιοτήτων του το Συμβούλιο συνεπικουρείται από την Επιτροπή των Μόνιμων Αντιπροσώπων, του γνωστού COREPER. Το όργανο αυτό συγκροτήθηκε το 1965 και αποτελείται από εθνικές αντιπροσωπείες των κρατών-μελών, οι οποίες λειτουργούν ως ένα είδος πρεσβείας της στην Ε.Ε. Σε κάθε Μόνιμη Αντιπροσωπεία υπάρχει ένας Επικεφαλής, ο Μόνιμος Αντιπρόσωπος, που τις περισσότερες φορές είναι ανώτατος διπλωμάτης. Ο ρόλος του COREPER είναι κρίσιμος στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

2.1.2. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εμφανίζεται ως η δημόσια διοίκηση της Ε.Ε. αλλά στην πραγματικότητα είναι κάτι πολύ περισσότερο καθώς έχει από τις Συνθήκες πολύ μεγαλύτερες εξουσίες διαμόρφωσης πολιτικής και λήψης αποφάσεων από όσες θεωρητικά απολαμβάνουν άλλες δημόσιες διοικήσεις. Η Επιτροπή κατέχει κεντρική θέση σε όλα τα επίπεδα και όλους τους τομείς λήψης αποφάσεων της Ε.Ε.

Στην κορυφή της Επιτροπής βρίσκονται οι Επίτροποι που ορίζονται από τις εθνικές κυβερνήσεις και φέρουν τη σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Νίκαιας και μέχρι να υπερβούν τα κράτη-μέλη της Ένωσης τα 27, κάθε κράτος-μέλος θα έχει ένα Επίτροπο, μετά ο αριθμός τους θα μειωθεί. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι Επίτροποι αν και προτείνονται από τα κράτη-μέλη δεν θεωρούνται ως εκπρόσωποί τους αλλά χαίρουν ανεξαρτησίας από τις εθνικές κυβερνήσεις και σκοπός τους είναι να υπηρετούν το γενικό συμφέρον της Ένωσης. Κάθε Επίτροπος, εξαιρουμένου του Προέδρου, επιφορτίζεται με ένα χαρτοφυλάκιο, δηλαδή με ένα συγκεκριμένο τομέα αρμοδιότητας. Οι Επίτροποι συγκροτούν το Σώμα των Επιτρόπων στο οποίο προΐσταται ο Πρόεδρος της Επιτροπής (ο θεσμός του Προέδρου της Επιτροπής έχει σαφώς ενισχυθεί από τις πρόσφατες Αναθεωρήσεις της Συνθήκης).

Οι **αρμοδιότητες** της Επιτροπής είναι οι εξής:

1. Αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για να προάγει το ευρωπαϊκό συμφέρον.
2. Προτείνει τη νομοθεσία. Οποιαδήποτε νομοθετική πρωτοβουλία ξεκινά με πρόταση της Επιτροπής. Αυτή και μόνο έχει το δικαίωμα της πρωτοβουλίας. Όμως για τη λήψη αποφάσεων, αρμόδιο είναι το Συμβούλιο Υπουργών και ανάλογα με την περίπτωση το Κοινοβούλιο.
3. Εκτελεί τον προϋπολογισμό και διαχειρίζεται τα προγράμματα της Κοινότητας.
4. Μεριμνά για την εφαρμογή των νόμων. Αποτελεί το θεματοφύλακα του δικαίου. Ελέγχει αν εφαρμόζεται σωστά η νομοθεσία από τα κράτη-μέλη και τα πρόσωπα. Σε περίπτωση παραβίασης υποχρεούνται να κάνει προσφυγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ή να επιβάλει πρόστιμο (π.χ. όταν παραβιάζεται η νομοθεσία περί ανταγωνισμού).

Η διακυβέρνηση αναφέρεται στον τρόπο άσκησης της εξουσίας, δηλαδή τους κανόνες, τις διαδικασίες και τη συμπεριφορά της εξουσίας. Για να το πετύχει αυτό προβλέπονται **πέντε βασικές αρχές διακυβέρνησης**, οι εξής: η συνοχή, η συμμετοχή, η διαφάνεια, η λογοδοσία και η αποτελεσματικότητα.

2.1.3. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποτελείται από τους αρχηγούς κρατών ή κυβερνήσεων των κρατών-μελών. Αρχικά δεν το προέβλεπαν οι Συνθήκες αλλά στη δεκαετία του 1960 πραγματοποιήθηκαν τέτοιες συναντήσεις ωθώντας στην ανάπτυξη αυτής της πρακτικής. Ήταν η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη που στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας συμπεριέλαβε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στην οργανωτική δομή της Ε.Κ.

Οι συναντήσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, γνωστές και ως Διασκέψεις Κορυφής, πραγματοποιούνται δύο φορές το χρόνο, ενώ προβλέπεται και η έκτακτη σύγκλησή τους. Κύριος ρόλος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου είναι ο καθορισμός των γενικών πολιτικών κατευθύνσεων της Ένωσης. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος του στην Κ.Ε.Π.Π.Α. όπου καθορίζει τις αρχές και τους γενικούς προσανατολισμούς της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας και αποφασίζει για τις κοινές στρατηγικές της Ένωσης, στους τομείς στους οποίους τα κράτη-μέλη έχουν σημαντικά κοινά συμφέροντα.

2.1.4. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Ε.Κ.) αποτελείται από αντιπροσώπους των Ευρωπαϊκών πολιτών που έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν. Από το 1979, οι ευρωβουλευτές εκλέγονται με άμεση, μυστική και καθολική ψηφοφορία. Οι ευρωεκλογές αποτελούν ήδη σημαντικά στοιχεία του πολιτικού / εκλογικού ανταγωνισμού στο εθνικό επίπεδο, ενώ προσλαμβάνουν μια αυξανόμενη σημασία στο

επίπεδο της ευρωπαϊκής πολιτικής. Λαμβάνουν χώρα κάθε πέντε χρόνια την ίδια περίοδο σε όλα τα κράτη της Ε.Ε. Κάθε κράτος, ανάλογα με τον πληθυσμό του εκλέγει ορισμένο αριθμό ευρωβουλευτών (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1: Έδρες στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ανά κράτος-μέλος					
Κράτη-μέλη	Έδρες	Κράτη-μέλη	Έδρες	Κράτη-μέλη	Έδρες
Βέλγιο	24	Ιταλία	78	Αυστρία	18
Τσεχία	24	Κύπρος	6	Πολωνία	54
Δανία	14	Λετονία	9	Πορτογαλία	24
Γερμανία	99	Λιθουανία	13	Σλοβενία	7
Εσθονία	6	Λουξεμβούργου	6	Σλοβακία	14
Ελλάδα	24	Ουγγαρία	24	Φινλανδία	14
Ισπανία	54	Μάλτα	5	Σουηδία	19
Γαλλία	78	Κάτω Χώρες	27	Ην. Βασίλειο	78
Ιρλανδία	13				
ΣΥΝΟΛΟ					732

Κρίσιμο ρόλο για την κομματική πολιτική δραστηριότητα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχουν οι πολιτικές ομάδες που συγκροτούνται από τους Ευρωβουλευτές στη βάση των ιδεολογικο-πολιτικών τους ταυτίσεων, αν και υπάρχει ένας αριθμός μη-εγγεγραμμένων Ευρωβουλευτών που λειτουργούν ως ανεξάρτητοι. Κάθε πολιτική ομάδα πρέπει να περιλαμβάνει βουλευτές από περισσότερα του ενός κράτη-μέλη. Ο αριθμός των πολιτικών ομάδων κυμαίνεται μεταξύ οκτώ και δέκα, ενώ θα πρέπει να σημειωθεί ο μεγάλος αριθμός των εθνικών πολιτικών κομμάτων που εκπροσωπούνται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Τέλος, ήδη από την αναθεώρηση της Συνθήκης του Άμστερνταμ επιχειρείται η ενθάρρυνση της συγκρότησης Ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων. Η Συνθήκη της Νίκαιας προώθησε περαιτέρω το θέμα διευθετώντας το ζήτημα της χρηματοδότησής τους. Παρόλα αυτά, με εξαίρεση την περίπτωση της Ευρωπαϊκής Αριστεράς στις Ευρωεκλογές του 2004, δεν έχει αποδώσει ιδιαίτερα αυτή η προτροπή.

Οι **αρμοδιότητες** του Ε.Κ. είναι οι εξής:

- Συμμετέχει μαζί με το Συμβούλιο Υπουργών και την Επιτροπή στη νομοθετική διαδικασία της Ε.Ε. Ο ρόλος του προσδιορίζεται ανάλογα με τον τύπο διαδικασίας που ορίζει η Συνθήκη για τη λήψη απόφασης (συμβουλευτική διαδικασία, διαδικασία συνεργασίας, διαδικασία συναπόφασης).
- Συμμετέχει στην κατάρτιση και έγκριση του προϋπολογισμού.
- Ασκεί έλεγχο στις δραστηριότητες του Συμβουλίου Υπουργών και της Επιτροπής.
- Εκλέγει τον πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
- Επικυρώνει τις διεθνείς συμφωνίες (π.χ. ένταξη νέων χωρών).

Μεγάλο μέρος των εργασιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου διεκπεραιώνεται μέσα από επιτροπές. Αυτές διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: της **μόνιμες επιτροπές** και τις **ad hoc επιτροπές**, οι οποίες συστήνονται για τη διερεύνηση συγκεκριμένων προβλημάτων και θεμάτων. Οι μόνιμες επιτροπές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι οι ακόλουθες:

1. Εξωτερικών Υποθέσεων, Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Κοινής Ασφάλειας και Αμυντικής Πολιτικής
2. Προϋπολογισμών
3. Ελέγχου του Προϋπολογισμού
4. Ελευθεριών και Δικαιωμάτων των Πολιτών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων
5. Οικονομική και Νομισματική
6. Νομικών Θεμάτων και Εσωτερικής Αγοράς
7. Βιομηχανίας, Εξωτερικού Εμπορίου, Έρευνας και Ενέργειας
8. Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων
9. Περιβάλλοντος, Δημόσιας Υγείας και Πολιτικής των Καταναλωτών
10. Γεωργίας και Ανάπτυξης της Υπαίθρου
11. Αλιείας
12. Περιφερειακής Πολιτικής, Μεταφορών και Τουρισμού
13. Πολιτισμού, Νεότητας, Παιδείας, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού
14. Ανάπτυξης και Συνεργασίας
15. Συνταγματικών Υποθέσεων
16. Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ίσων Ευκαιριών
17. Αναφορών

Ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου έχει σημαντικά ενισχυθεί μετά τις πρόσφατες αναθεωρήσεις περιορίζοντας το «δημοκρατικό έλλειμμα» που χαρακτήριζε αρχικά την Ε.Κ., καθώς του είχαν ανατεθεί κατά κύριο λόγο συμβουλευτικές αρμοδιότητες. Οι ιδιαιτερότητες των διοργανικών σχέσεων λόγω της θεσμικής και λειτουργικής διάρθρωσης της Ε.Ε. καθιστούν εξαιρετικά δύσκολο τον προσδιορισμό της έκτασης της νομοθετικής επιρροής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Παρά τη δυσκολία αυτή δύο θέματα είναι αδιαμφισβήτητα.

1. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατέχει κεντρική θέση, μαζί με την Επιτροπή και το Συμβούλιο, στην κατάρτιση της νομοθεσίας της Ε.Ε.
2. Η δραστηριότητα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου έχει πράγματι σημαντικό αντίκτυπο στο αποτέλεσμα των νομοθετικών διεργασιών, καθώς πολλές προτάσεις τροποποιούνται σημαντικά, ακόμη και σε θέματα πολιτικού χαρακτήρα λόγω της συμβολής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Παρά την πραγματική επιρροή που διαθέτει στο νομοθετικό έργο της Ε.Ε. παραμένουν κάποιες κρίσιμες αδυναμίες. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι:

- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν διαθέτει πλήρεις νομοθετικές εξουσίες, όπως τα εθνικά κοινοβούλια.
- Η γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου δεν ζητείται για όλες τις νομοθετικές πράξεις του Συμβουλίου, π.χ. στις περισσότερες εξωτερικές συμφωνίες και εμπορικές συμφωνίες του άρθρου 133 Σ.Ε.Κ.
- Η διατύπωση γνώμης από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με τις εκτελεστικές πράξεις που υιοθετεί η Επιτροπή δεν είναι υποχρεωτική – μολονότι στην πράξη το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενημερώνεται σχετικά.

2.1.5. Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και το Πρωτοδικείο

Το Δικαστήριο αποτελείται από ένα δικαστή από κάθε κράτος-μέλος. Η θητεία είναι εξαετής ενώ κάθε τρία χρόνια διενεργείται η μερική αντικατάστασή τους στη βάση του Κανονισμού του Δικαστηρίου. Τους δικαστές συνεπικουρούν οκτώ Γενικοί Εισαγγελείς που ορίζονται από τα κράτη μέλη.

Το Δικαστήριο αποτελεί κρίσιμο θεσμό της Ε.Κ. και έχει ασκήσει πολύ σημαντική επίδραση στο περιεχόμενο του δικαίου της Ε.Ε. αλλά και στην πορεία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Δεν ασκεί αγωγές το ίδιο, αλλά εκδικάζει μετά από προσφυγή. Οι υποθέσεις που υποβάλλονται είναι οι ακόλουθες:

- *Προσφυγές λόγω παραβίασης:* αφορούν υποθέσεις για την παραβίαση από κράτος-μέλος των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Συνθήκη. Δικαίωμα προσφυγής έχει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά το άρθρο 226 Σ.Ε.Κ. (και το άρθρο 228 Σ.Ε.Κ. σε περίπτωση μη-συμμόρφωσης κράτους-μέλους με απόφαση του Δικαστηρίου μετά από υπόθεση του άρθρου 226 Σ.Ε.Κ.) και τα κράτη-μέλη κατά το άρθρο 227 Σ.Ε.Κ.
- *Προσφυγές ακρόωσης:* προβλέπονται από το άρθρο 230 Σ.Ε.Κ. που ορίζει ότι το Δικαστήριο «ελέγχει τη νομιμότητα των πράξεων που εκδίδονται από κοινού από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, από το Συμβούλιο, την Επιτροπή και την Ε.Κ.Τ., εκτός των συστάσεων και γνώμων, και των πράξεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που παράγουν νομικά αποτελέσματα έναντι τρίτων». Δικαίωμα προσφυγής έχουν τα κράτη-μέλη, το Συμβούλιο, η Επιτροπή, και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Επίσης δικαίωμα έχουν και φυσικά ή νομικά πρόσωπα αν στοιχειοθετήσουν ότι τα αφορά άμεσα η σχετική διάταξη.
- *Προσφυγές κατά παραλείψεων:* Αφορά προσφυγές για παραλείψεις των οργάνων της Ε.Ε. στη βάση των αρμοδιοτήτων τους από τη Συνθήκη. Δικαίωμα προσφυγής έχουν τα κράτη-μέλη, το Συμβούλιο, η Επιτροπή, και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καθώς και κάτω από ειδικές περιπτώσεις φυσικά ή νομικά πρόσωπα.
- *Αγωγές αποζημίωσης:* αφορούν προσφυγές ενάντια στα όργανα ή τους υπαλλήλους της Ε.Κ. για την αποκατάσταση ζημιών προξένησαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.
- *Αίτηση έκδοσης προδικαστικής απόφασης:* αφορούν ερωτήματα από τα εθνικά δικαστήρια για τη διευκόλυνση της εκδίκασης υποθέσεων που έχουν. Ζητούν από το Δικαστήριο να εκδώσει προδικαστική απόφαση για ζητήματα σχετικά με την ερμηνεία της Συνθήκης ή με το κύρος και τη ερμηνεία των πράξεων των οργάνων της Κοινότητας. Το αίτημα αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο των εθνικών δικαστηρίων.
- *Αιτήσεις αναίρεσης:* πρόκειται για την προσφυγή στο Δικαστήριο για αναίρεση απόφασης του Πρωτοδικείου και περιορίζεται μόνο σε νομικά ζητήματα και όχι στην ουσία της υπόθεσης.
- *Αιτήσεις γνωμοδότησης:* αφορά αιτήματα γνωμοδότησης από το Συμβούλιο, την Επιτροπή ή ένα κράτος-μέλος, καθώς και από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για το κατά πόσο μια σχεδιαζόμενη διεθνής συμφωνία είναι σύμφωνη προς τις διατάξεις της Συνθήκης.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ υιοθέτησε αίτημα του Δικαστηρίου για την ίδρυση του Πρωτοδικείου, για τη διευκόλυνση του έργου του Δικαστηρίου και για την ταχύτερη και αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του συνεχώς διογκούμενου φόρτου εργασίας του. Το Πρωτοδικείο απαρτίζεται από έναν δικαστή από κάθε κράτος μέλος. Οι προϋποθέσεις διορισμού και οι όροι της θητείας των δικαστών του Πρωτοδικείου είναι παρόμοιοι με εκείνους των δικαστών του Δικαστηρίου εξαιρέση αποτελεί η μη πρόβλεψη θέσεων γενικών εισαγγελέων.

Στη δικαιοδοσία του Πρωτοδικείου εμπίπτουν κατά κύριο λόγο οι διαφορές μεταξύ της Κοινότητας και του προσωπικού της, οι προσφυγές κατά της Επιτροπής βάσει της Συνθήκης Ε.Κ.Α.Χ., και ορισμένες πτυχές των κανόνων περί ανταγωνισμού, επίσης εξετάζει σε πρώτο βαθμό προσφυγές από φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Ακόμη προβλέπεται επέκταση της δικαιοδοσίας του Πρωτοδικείου και σε άλλες κατηγορίες υποθέσεων για τη διευκόλυνση του Δικαστηρίου.

2.1.6. Άλλοι θεσμοί και όργανα της Ε.Ε.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.) λειτουργεί στο πλαίσιο του *Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (Ε.Σ.Κ.Τ.)*. Το Ε.Σ.Κ.Τ. αποτελείται από την Ε.Κ.Τ. και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών. Στο Ε.Σ.Κ.Τ. συμμετέχουν και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών-μελών που δεν ανήκουν στην ευρωζώνη αλλά έχουν ιδιαίτερο καθεστώς καθώς συνεχίζουν να ασκούν τη δική τους νομισματική πολιτική και δεν συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την ενιαία νομισματική πολιτική στην ευρωζώνη.

Τα όργανα λήψης απόφασης στην Ε.Κ.Τ. είναι το Διοικητικό Συμβούλιο και η Εκτελεστική Επιτροπή. Ειδικότερα, το Διοικητικό Συμβούλιο υιοθετεί κατευθυντήριες γραμμές και λαμβάνει όλες τις αναγκαίες αποφάσεις για την εκτέλεση των καθηκόντων του Ε.Σ.Κ.Τ. Επίσης έχει την ευθύνη χάραξης της νομισματικής πολιτικής της Κοινότητας, καθώς και την λήψη αποφάσεων για τους ενδιάμεσους νομισματικούς στόχους και για τα μέτρα εφαρμογής των κατευθυντήριων γραμμών. Η Εκτελεστική Επιτροπή έχει την ευθύνη εφαρμογής της νομισματικής πολιτικής σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές και τις αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου, και παροχής όλων των αναγκαίων υποδείξεων στις εθνικές κεντρικές τράπεζες για την εφαρμογή τους.

Το Ελεγκτικό Συνέδριο

Το Ελεγκτικό Συνέδριο έχει τόσα μέλη όσα τα κράτη της Ένωσης, τα οποία ασκούν τα καθήκοντά τους με πλήρη ανεξαρτησία. Έχει την ίδια περίπου αποστολή που έχουν τα εθνικά ελεγκτικά Συνέδρια, ελέγχει τη χρηστή διαχείριση των οικονομικών της Ένωσης. Δηλαδή ελέγχει αν τα έσοδα και τα έξοδα έγιναν σύμφωνα με τους κανόνες της Ένωσης, από τα όργανα της Ένωσης αλλά και από τα κράτη-μέλη. Επιπλέον ελέγχει αν έγιναν παρατυπίες, ατασθαλίες, απάτες κατά την εκτέλεση των κοινοτικών προγραμμάτων κτλ.

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή είναι συμβουλευτικό όργανο για θέματα κοινωνικά και οικονομικά. Τα μέλη της διορίζονται για 5 έτη από τα κράτη μέλη και αντιπροσωπεύουν τις οργανώσεις εργοδοτών, μισθωτών και άλλων φορέων της κοινωνίας των πολιτών.

Η Επιτροπή των Περιφερειών

Η Επιτροπή των Περιφερειών αποτελεί ένα σχετικό νέο όργανο της Ένωσης. Οι λειτουργίες και οι αρμοδιότητές της είναι συμβουλευτικής φύσης. Αποτελείται από εκπροσώπους των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και περιφερειακής διοίκησης των κρατών μελών. Η γνώμη της ζητείται σε θέματα διασυνοριακής συνεργασίας, εφόσον τούτου κρίνεται σκόπιμο, σε θέματα σχετικά με την εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη νεολαία, την οικονομική και κοινωνική συνοχή, συμπεριλαμβανομένων των Διαρθρωτικών Ταμείων, τα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών και τα δίκτυα ενεργειακής υποδομής, τη δημόσια υγεία και τον πολιτισμό, επίσης σε περιπτώσεις που ζητείται η γνώμη της Ε.Ο.Κ.Ε., ενώ η ίδια δύναται να εκφέρει γνώμη με δική της πρωτοβουλία σε περιπτώσεις που το κρίνει σκόπιμο.

Ο Συνήγορος ή Διαμεσολαβητής (Ombudsman)

Ο Συνήγορος εξετάζει μετά από καταγγελία πολιτών περιπτώσεις κακοδιοίκησης στα πλαίσια των κοινοτικών οργάνων (εξαιρούνται το Δικαστήριο και το Πρωτοδικείο) κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Η θέση του είναι οιονεί κοινοβουλευτική καθώς ο Συνήγορος διορίζεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο χωρίς την ανάμειξη του Συμβουλίου. Καθώς επίσης και από το γεγονός ότι τα καθήκοντά του ρυθμίζονται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και περιγράφονται στον Κανονισμό του Κοινοβουλίου.

2.2. Σημεία επικοινωνίας με την Ε.Ε.

ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Βασ. Σοφίας 12, Τ.Θ. 30284 10674 Αθήνα
Τηλ. 210-7272100 , Φαξ: 210-7244620
INTERNET: www.ee.gr
E-MAIL: Burath@cec.eu.int

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ - ΓΡΑΦΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Λεωφ. Αμαλίας 8, 10557 Αθήνα
Τηλ. 210-3311541-47 , Φαξ: 210-3311540
INTERNET: www.europarl.eu.int
E-MAIL: epathinai@europarl.eu.int

ΓΡΑΦΕΙΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΤΗΣ Ε.Ε.

Ξενοφώντος 7, Αθήνα
Τηλ. 210-3255550
Καρόλου Ντηλ 29, Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310-223428

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ε.Ε.

Βιβλιοπωλείο Ελευθερουδάκη,
Νίκης 20, Αθήνα
Τηλ. 210-3229388, 210-3231401
Πανεπιστημίου 17, Αθήνα
Τηλ. 210-3258440, Φαξ: 210-3239821
INTERNET: www.books.gr

ΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΥΛΕΣ:

www.europa.eu.int

(πληροφορίες για όλα τα θέματα της Ε.Ε. και σε όλες τις επίσημες γλώσσες).

www.europa.eu.int/youreurope

(ερωτήσεις και πληροφορίες για δικαιώματα και συνθήκες εργασίας, εγκατάσταση και σπουδών σε άλλη Ευρωπαϊκή χώρα.

www.europa.eu.int/youth

(ερωτήσεις και πληροφορίες για οποιοδήποτε θέμα μπορεί να αφορά τους νέους).

Δωρεάν τηλεφωνική γραμμή EUROPE DIRECT 0080067891011 (τηλεφωνική υπηρεσία που απαντά στις ερωτήσεις σχετικά με την Ε.Ε. σε όλες τις επίσημες γλώσσες).

3. Αρμοδιότητες και Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η ευρωπαϊκή ενοποίηση, ο πρωταρχικός στόχος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, βασίζεται αποκλειστικά στην αρχή του κράτους δικαίου. Το κοινοτικό δίκαιο αποτελεί ένα ανεξάρτητο νομικό σύστημα το οποίο υπερισχύει των εθνικών νομικών διατάξεων. Στη διαδικασία εφαρμογής, παρακολούθησης και περαιτέρω ανάπτυξης αυτού του νομικού συστήματος, για το οποίο εφαρμόζονται μια σειρά διαδικασιών, εμπλέκονται διάφοροι σημαντικοί συντελεστές. Γενικά, το κοινοτικό δίκαιο διακρίνεται σε τρεις διαφορετικούς, αλλά αλληλένδετους τύπους νομοθεσίας.

1. ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Το πρωτογενές δίκαιο περιλαμβάνει ιδίως τις Συνθήκες αλλά και άλλες συμφωνίες παρόμοιας φύσης. Το πρωτογενές δίκαιο συμφωνείται βάσει άμεσων διαπραγματεύσεων μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών-μελών. Οι συμφωνίες αυτές λαμβάνουν τη μορφή συνθηκών, οι οποίες επικυρώνονται στη συνέχεια από τα εθνικά κοινοβούλια. Η ίδια διαδικασία εφαρμόζεται για οποιαδήποτε μεταγενέστερη τροποποίηση των Συνθηκών.

Οι Συνθήκες ίδρυσης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων έχουν αναθεωρηθεί επανειλημμένως μέσω των ακόλουθων κειμένων:

- της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (1987),
- της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση -Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992),
- της Συνθήκης του Άμστερνταμ (1997), η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαΐου 1999.

Οι Συνθήκες καθορίζουν, επίσης, το ρόλο και τις αρμοδιότητες των θεσμικών οργάνων και οργανισμών της Ε.Ε. που εμπλέκονται στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων καθώς και στις νομοθετικές, εκτελεστικές και δικαιοδοτικές διαδικασίες που χαρακτηρίζουν το κοινοτικό δίκαιο και την εφαρμογή του.

2. ΠΑΡΑΓΩΓΟ ΔΙΚΑΙΟ

Το παράγωγο δίκαιο βασίζεται στις Συνθήκες και ενέχει ποικίλες διαδικασίες οι οποίες καθορίζονται σε διάφορες διατάξεις αυτού. Βάσει των Συνθηκών ίδρυσης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το κοινοτικό δίκαιο μπορεί να λάβει τις ακόλουθες μορφές:

- **Κανονισμός**

Ο κανονισμός, ο οποίος εγκρίνεται από το Συμβούλιο μαζί με το Κοινοβούλιο ή μόνον από την Επιτροπή, είναι μια γενική και υποχρεωτική νομοθετική πράξη ως προς όλα τα μέρη της. Σε αντίθεση με τις οδηγίες, που απευθύνονται στα κράτη-μέλη

και τις αποφάσεις που έχουν συγκεκριμένους αποδέκτες, ο κανονισμός απευθύνεται σε όλους.

Εφαρμόζεται άμεσα, δηλαδή δημιουργεί δικαιώματα που δεσμεύουν αμέσως όλα τα κράτη-μέλη, όπως ακριβώς οι εθνικοί νόμοι και χωρίς καμία άλλη παρέμβαση εκ μέρους των εθνικών αρχών.

- **Οδηγία**

Η οδηγία, που εκδίδεται από το Συμβούλιο μαζί με το Κοινοβούλιο ή μόνον από την Επιτροπή, απευθύνεται στα κράτη-μέλη. Ο κύριος στόχος της είναι η προσέγγιση των νομοθεσιών.

Η οδηγία δεσμεύει τα κράτη-μέλη ως προς το αποτέλεσμα που πρέπει να επιτευχθεί, αφήνει όμως στις εθνικές αρχές την επιλογή του τύπου και των μέσων υλοποίησης των κοινοτικών στόχων, σύμφωνα με τις διαδικασίες που ισχύουν στα επιμέρους κράτη-μέλη.

Εάν η οδηγία δεν έχει μεταφερθεί στην εθνική νομοθεσία από τα κράτη-μέλη ή αν έχει μεταφερθεί κατά τρόπο πλημμελή ή με καθυστέρηση, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να επικαλεστούν απευθείας την εν λόγω οδηγία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

- **Απόφαση**

Η απόφαση εκδίδεται είτε από το Συμβούλιο είτε από αυτό μαζί με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είτε από την Επιτροπή και είναι η νομοθετική πράξη με την οποία τα κοινοτικά θεσμικά όργανα αποφαινόμενοι για τις ατομικές περιπτώσεις. Μέσω μιας απόφασης, τα θεσμικά όργανα μπορούν να απαιτήσουν από ένα κράτος-μέλος ή από έναν υπήκοο της Ένωσης να δράσει ή να απέχει από δράση, να του αναθέσουν δικαιώματα ή να του επιβάλουν υποχρεώσεις.

Η απόφαση είναι,

- ✓ *ατομική* και οι αποδέκτες της πρέπει να καθοριστούν μεμονωμένα, γεγονός που τη διαχωρίζει από τον κανονισμό που έχει δεσμευτικό χαρακτήρα για όλα τα κράτη-μέλη,
- ✓ *δεσμευτική* ως προς όλα τα μέρη της.

- **Σύσταση**

Η σύσταση επιτρέπει στα θεσμικά όργανα να αποφαινόμενοι κατά μη δεσμευτικό τρόπο, προτείνοντας μια γραμμή συμπεριφοράς χωρίς να δημιουργούν νομική υποχρέωση για τους αποδέκτες (τα κράτη-μέλη, τα λοιπά κοινοτικά όργανα ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, για τους πολίτες της Ένωσης).

- **Γνώμη**

Η γνώμη είναι μια πράξη που επιτρέπει στα κοινοτικά όργανα να εκφράζονται κατά τρόπο μη δεσμευτικό, δηλαδή χωρίς να επιβάλουν νομική υποχρέωση στους αποδέκτες της. Ο σκοπός είναι να καθοριστεί η άποψη του κοινοτικού οργάνου σχετικά με ένα ζήτημα.

- **Νομολογία**

Η νομολογία περιλαμβάνει τις αποφάσεις που εκδίδουν το Δικαστήριο και το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων π.χ. κατόπιν προσφυγής εκ μέρους της Επιτροπής, εθνικών δικαστηρίων των κρατών-μελών ή ατόμων.

Αυτοί οι τύποι νομοθεσίας συνιστούν το κοινοτικό κεκτημένο.

3.1. Οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης διέπεται από την αρχή της δοτής αρμοδιότητας.

Σύμφωνα με την αρχή της δοτής αρμοδιότητας, η Ένωση ενεργεί εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που της απονέμουν τα κράτη-μέλη με την υπό έγκριση Συνταγματική Συνθήκη για την επίτευξη των στόχων που αυτή ορίζει. Κάθε αρμοδιότητα η οποία δεν απονέμεται στην Ένωση στο πλαίσιο της Συνταγματικής Συνθήκης ανήκει στα κράτη-μέλη.

Στην υπό έγκριση Ευρωπαϊκή Συνταγματική Συνθήκη, διαφαίνονται οι εξής τρεις αρμοδιότητες της Ένωσης: οι αποκλειστικές, οι συντρέχουσες και οι υποστηρικτικές.

3.1.1. Αποκλειστικές αρμοδιότητες

Οι τομείς αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ένωσης είναι οι ακόλουθοι:

- α) τελωνειακή ένωση,
- β) θέσπιση των κανόνων ανταγωνισμού που είναι αναγκαίοι για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς,
- γ) νομισματική πολιτική, για τα κράτη-μέλη με νόμισμα το ευρώ,
- δ) διατήρηση των βιολογικών πόρων της θάλασσας στο πλαίσιο της κοινής αλιευτικής πολιτικής,
- ε) κοινή εμπορική πολιτική.

Η Ένωση έχει επίσης αποκλειστική αρμοδιότητα για τη σύναψη διεθνούς συμφωνίας.

Μόνο η Ένωση μπορεί να νομοθετεί και να εκδίδει δεσμευτικές πράξεις σε αυτούς τους τομείς. Τα κράτη μπορούν να ασκούν αρμοδιότητες στο βαθμό που η Ένωση δεν έχει ασκήσει τη δική της.

3.1.2. Συντρέχουσες αρμοδιότητες

Οι συντρέχουσες αρμοδιότητες της Ένωσης και των κρατών-μελών αφορούν τους εξής κύριους τομείς:

- α) την εσωτερική αγορά,

- β) την κοινωνική πολιτική,
- γ) την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή,
- δ) τη γεωργία και την αλιεία, με την εξαίρεση της διατήρησης των βιολογικών πόρων της θάλασσας,
- ε) το περιβάλλον,
- στ) την προστασία των καταναλωτών,
- ζ) τις μεταφορές,
- η) τα διευρωπαϊκά δίκτυα,
- θ) την ενέργεια,
- ι) το χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης,
- ια) τις κοινές προκλήσεις για την ασφάλεια στον τομέα της δημόσιας υγείας.

3.1.3. Υποστηρικτικές, συντονιστικές ή συμπληρωματικές αρμοδιότητες

Η Ένωση έχει αρμοδιότητα να αναλαμβάνει δράσεις υποστήριξης, συντονισμού ή συμπλήρωσης στους παρακάτω τομείς:

- α) στην προστασία και στη βελτίωση της ανθρώπινης υγείας,
- β) στη βιομηχανία,
- γ) στον πολιτισμό,
- δ) στον τουρισμό,
- ε) στην παιδεία, στη νεολαία, στον αθλητισμό και στην επαγγελματική κατάρτιση,
- στ) στην πολιτική προστασία,
- η) στη διοικητική συνεργασία.

3.1.4. Αρχές άσκησης των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης διέπεται από τις αρχές της **επικουρικότητας** και της **αναλογικότητας**.

Σύμφωνα με την αρχή της **επικουρικότητας**, στους τομείς οι οποίοι δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, η Ένωση παρεμβαίνει μόνο εφόσον και στο βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης δεν μπορούν να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη-μέλη, τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, μπορούν όμως, λόγω της κλίμακας ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα στο επίπεδο της Ένωσης. Τα όργανα της Ένωσης εφαρμόζουν την αρχή της επικουρικότητας σύμφωνα με το σχετικό Πρωτόκολλο για την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας. Τα εθνικά κοινοβούλια μεριμνούν για την τήρηση της αρχής αυτής σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο εν λόγω Πρωτόκολλο.

Σύμφωνα με την αρχή της **αναλογικότητας**, το περιεχόμενο και η μορφή της δράσης της Ένωσης δεν μπορούν να υπερβαίνουν τα απαιτούμενα για την επίτευξη των στόχων του Συντάγματος.

3.2. Βασικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης

3.2.1. Γεωργική και αλιευτική πολιτική

Η Ένωση καθορίζει και εφαρμόζει κοινή γεωργική και αλιευτική πολιτική. Ως «γεωργικά προϊόντα» νοούνται τα προϊόντα του εδάφους, της κτηνοτροφίας και της αλιείας, καθώς και τα προϊόντα πρώτης μεταποίησης τα οποία σχετίζονται άμεσα με τα προαναφερόμενα προϊόντα. Οι αναφορές στην κοινή γεωργική πολιτική ή τη γεωργία και η χρήση του όρου «γεωργικός» νοούνται ως συμπεριλαμβάνουσες την αλιεία, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του εν λόγω τομέα.

Στόχοι της κοινής γεωργικής πολιτικής είναι:

- α) να αυξάνει την παραγωγικότητα της γεωργίας, αναπτύσσοντας την τεχνική πρόοδο και διασφαλίζοντας την ορθολογική ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής και την άριστη χρησιμοποίηση των συντελεστών παραγωγής, ιδίως του εργατικού δυναμικού,
- β) να εξασφαλίζει κατά τον τρόπο αυτόν δίκαιο βιοτικό επίπεδο στον αγροτικό πληθυσμό, ιδίως με την αύξηση του ατομικού εισοδήματος των εργαζομένων στη γεωργία,
- γ) να σταθεροποιεί τις αγορές,
- δ) να εγγυάται την ασφάλεια εφοδιασμού,
- ε) να διασφαλίζει λογικές τιμές κατά την προσφορά αγαθών στους καταναλωτές.

Κατά την εκπόνηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και των ειδικών μεθόδων που τυχόν συνεπάγεται η εφαρμογή της, λαμβάνονται υπόψη:

- α) ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της γεωργικής δραστηριότητας, που απορρέει από την κοινωνική δομή της γεωργίας και τις διαρθρωτικές και φυσικές ανισότητες μεταξύ των διαφόρων γεωργικών περιοχών,
- β) η ανάγκη βαθμιαίας εφαρμογής των καταλλήλων προσαρμογών,
- γ) το γεγονός ότι στα κράτη μέλη η γεωργία αποτελεί τομέα στενά συνδεδεμένο με το σύνολο της οικονομίας.

Το Συμβούλιο, μετά από πρόταση της Επιτροπής, μπορεί να εκδώσει ευρωπαϊκό κανονισμό ή ευρωπαϊκή απόφαση που επιτρέπει τη χορήγηση ενισχύσεων:

- α) για την προστασία των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που μειονεκτούν λόγω διαρθρωτικών ή φυσικών συνθηκών,
- β) στο πλαίσιο προγραμμάτων οικονομικής ανάπτυξης.

3.2.2. Οικονομική και νομισματική πολιτική

Η δράση των κρατών-μελών και της Ένωσης περιλαμβάνει, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπει και η Συνταγματική Συνθήκη, τη θέσπιση οικονομικής πολιτικής η οποία βασίζεται στον στενό συντονισμό των οικονομικών πολιτικών των κρατών-μελών, την εσωτερική αγορά καθώς και τον καθορισμό κοινών στόχων και ασκείται σύμφωνα με την αρχή της ανοιχτής οικονομίας της αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό. Παράλληλα, η δράση αυτή περιλαμβάνει ένα ενιαίο νόμισμα, το ευρώ, καθώς και τον καθορισμό και την άσκηση ενιαίας νομισματικής πολιτικής και ενιαίας συναλλαγματικής πολιτικής, πρωταρχικός στόχος των οποίων είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών και, με την επιφύλαξη του στόχου αυτού, η υποστήριξη των γενικών οικονομικών πολιτικών στην Ένωση, σύμφωνα με την αρχή της ανοιχτής οικονομίας της αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό. Η δράση αυτή των κρατών-μελών και της Ένωσης συνεπάγεται την τήρηση των ακόλουθων κατευθυντήριων αρχών: σταθερές τιμές, υγιή δημόσια οικονομικά, υγιείς νομισματικές συνθήκες και σταθερό ισοζύγιο πληρωμών.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπει την έκδοση των τραπεζογραμμάτων ευρώ στην Ένωση. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες μπορούν να εκδίδουν τα εν λόγω τραπεζογραμμάτια. Τα τραπεζογραμμάτια που εκδίδονται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες είναι τα μόνα που αποτελούν νόμιμο χρήμα μέσα στην Ένωση. Τα κράτη-μέλη μπορούν να εκδίδουν κέρματα ευρώ, η ποσότητα των οποίων τελεί υπό την έγκριση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

3.2.3. Περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε.

Αλληλεγγύη και συνοχή, οι δύο αυτές λέξεις συνοψίζουν τις αξίες που διέπουν την περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε.:

Αλληλεγγύη, διότι ο στόχος της πολιτικής αυτής είναι να ωφελήσει τους πολίτες και τις περιφέρειες που είναι οικονομικά και κοινωνικά υποβαθμισμένες σε σύγκριση με το μέσο όρο της Ε.Ε.

Συνοχή, διότι υπάρχουν οφέλη για όλους με τη μείωση των διαφορών εισοδήματος και πλούτου μεταξύ των φτωχότερων χωρών και περιφερειών και αυτών που βρίσκονται σε καλύτερη κατάσταση.

Τόσο μεταξύ όσο και εντός των κρατών μελών υπάρχουν μεγάλες διαφορές όσον αφορά το επίπεδο ευημερίας. Ακόμη και πριν από τη διεύρυνση, οι δέκα δυναμικότερες περιφέρειες της Ε.Ε. είχαν επίπεδο ευημερίας, σε κατά κεφαλήν Α.Εγχ.Π., το οποίο ήταν σχεδόν τρεις φορές υψηλότερο από αυτό των δέκα λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών. Οι πιο ευημερούσες περιφέρειες είναι όλες αστικές – Λονδίνο, Αμβούργο και Βρυξέλλες.

Τα δυναμικά αποτελέσματα που συνεπάγεται η ιδιότητα του μέλους της Ε.Ε. σε συνδυασμό με μία δραστήρια και στοχοθετημένη περιφερειακή πολιτική μπορούν να αποφέρουν καρπούς. Η διαφορά μεταξύ των πλουσιότερων και των φτωχότερων περιφερειών έχει μειωθεί με την πάροδο των ετών. Η περίπτωση της Ιρλανδίας είναι

ιδιαίτερα ενθαρρυντική. Το Α.Εγχ.Π. της, το οποίο ήταν 64% του κοινοτικού μέσου όρου κατά την ένταξή της, το 1973, είναι τώρα ένα από τα υψηλότερα της Ένωσης.

Μια από τις σημερινές προτεραιότητες είναι να πλησιάσει περισσότερο το βιοτικό επίπεδο στα νέα κράτη μέλη στο μέσο όρο της Ε.Ε. το συντομότερο δυνατό.

Αιτίες της ανισότητας

Οι ανισότητες οφείλονται σε διάφορες αιτίες. Μπορεί να απορρέουν από μόνιμα μειονεκτήματα που οφείλονται στην απομονωμένη γεωγραφική θέση ορισμένων κρατών-μελών, σε πιο πρόσφατες κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές, ή σε συνδυασμό αυτών των δύο στοιχείων. Ο αποδυναμωμένος κοινωνικός ιστός, τα σχολεία με χαμηλό δείκτη ποιότητας, η υψηλή ανεργία και οι ακατάλληλες υποδομές είναι συχνά αποτέλεσμα αυτών των μειονεκτημάτων.

Η πολιτική της Ε.Ε. για τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων βασίζεται σε τέσσερα Διαρθρωτικά Ταμεία:

- ✓ στο *Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης*
- ✓ στο *Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο*
- ✓ στο τμήμα του *Κοινού Γεωργικού Ταμείου* που είναι αφιερωμένο στην αγροτική ανάπτυξη
- ✓ στη *χρηματοδοτική στήριξη των αλιευτικών κοινοτήτων* που αποτελεί μέρος της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.).

Τα ταμεία αυτά πλήρωσαν, μεταξύ 2000 και 2006, περίπου 213 δισεκατομμύρια €, ή χονδρικά το ένα τρίτο των συνολικών δαπανών της Ε.Ε.

3.2.4. Πολιτισμική πολιτική

Η Ένωση συμβάλλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών-μελών και σέβεται την εθνική και περιφερειακή πολυμορφία τους, ενώ ταυτόχρονα προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά. Η δράση της Ένωσης αποσκοπεί να ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ κρατών μελών και, εάν αυτό είναι αναγκαίο, να υποστηρίξει και να συμπληρώνει τη δράση τους στους εξής τομείς:

- α) στη βελτίωση της γνώσης και της διάδοσης του πολιτισμού και της ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών,
- β) στη διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας,
- γ) στις μη εμπορικές πολιτιστικές ανταλλαγές,
- δ) στην καλλιτεχνική και λογοτεχνική δημιουργία, περιλαμβανομένης της δημιουργίας και στον οπτικοακουστικό τομέα.

Η Ένωση και τα κράτη-μέλη ευνοούν τη συνεργασία με τρίτες χώρες και αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς στον πολιτιστικό τομέα, ειδικότερα με το Συμβούλιο της Ευρώπης. Όταν η Ένωση αναλαμβάνει δράσεις λαμβάνει υπόψη της

τις ποικιλόμορφες πολιτιστικές πτυχές, οι οποίες τη χαρακτηρίζουν, αποβλέποντας ειδικότερα στο σεβασμό και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτισμών της.

3.3. Η πορεία της Ένωσης προς το Σύνταγμα

Στις 25 Μαρτίου 1957, 6 χώρες (Γερμανία, Βέλγιο, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω χώρες) υπέγραψαν στη Ρώμη τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας («Συνθήκη ΕΟΚ»). Η Συνθήκη αυτή συμπληρώθηκε αργότερα από διάφορες άλλες Ευρωπαϊκές Συνθήκες (Συνθήκη του Μάαστριχτ, Συνθήκη του Άμστερνταμ κτλ.).

Το 2001, στο Λάακεν, στο Βέλγιο, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι ήταν δεκαπέντε, την εποχή εκείνη, αποφάσισαν τη σύγκληση μιας «Ευρωπαϊκής Συνέλευσης», στην οποία ανατέθηκε η προετοιμασία ενός κειμένου για την τροποποίηση των υφιστάμενων ευρωπαϊκών συνθηκών.

Η Ευρωπαϊκή Συνέλευση, υπό την προεδρία του κ. V. Giscard d'Estaing, άρχισε τις εργασίες της στις 28 Φεβρουαρίου 2002. Απαρτιζόταν από 105 μέλη. Τα μέλη αυτά εκπροσωπούσαν τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών των υποψηφίων για προσχώρηση κρατών, τα εθνικά κοινοβούλια των κρατών αυτών, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Επιτροπή. Δεκατρείς παρατηρητές έλαβαν, επίσης, μέρος στις εργασίες, εκπροσωπώντας την Επιτροπή των Περιφερειών, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, τους Ευρωπαίους Κοινωνικούς Εταίρους και τον Ευρωπαίο Διαμεσολαβητή. Όλες οι σύνοδοι της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης ήταν ανοικτές στο κοινό και όλα τα επίσημα έγγραφα δημοσιεύτηκαν, κυρίως, στο Διαδίκτυο. Συγκροτήθηκαν πολυάριθμες ομάδες εργασίας και η Ευρωπαϊκή Συνέλευση πραγματοποίησε ευρείες διαβουλεύσεις με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (συνδικάτα, οργανώσεις των εργοδοτών, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ακαδημαϊκούς κύκλους, κτλ.). Ύστερα από δεκαέξι μήνες εντατικών εργασιών, η Ευρωπαϊκή Συνέλευση ενέκρινε, κατόπιν συναίνεσης τον Ιούνιο-Ιούλιο 2003, ένα σχέδιο συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης.

Το σχέδιο αυτό υποβλήθηκε στη συνέχεια σε Διακυβερνητική Διάσκεψη, στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι των κυβερνήσεων των κρατών-μελών και των μελλοντικών κρατών-μελών. Οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων κατέληξαν σε συμφωνία στις 18 Ιουνίου 2004.

Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα υπεγράφη από του αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων των κρατών-μελών στη Ρώμη, στις **29 Οκτωβρίου 2004**.

Ορισμός της έννοιας και το περιεχόμενο της έννοιας του Συντάγματος

Σύνταγμα είναι ένα κείμενο που περιέχει τις βασικές διατάξεις ενός κράτους ή ενός συνόλου κρατών. Οι διατάξεις αυτές απαντούν σε πολλά ερωτήματα, όπως:

- Πώς λειτουργούν οι θεσμοί;
- Ποια είναι η κατανομή των εξουσιών;

- Ποια μέσα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εφαρμογή των πολιτικών;
- Ποιες αξίες υπερασπιζόμαστε;
- Ποια είναι τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών;

Στην πραγματικότητα, το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα αποτελεί ταυτόχρονα **Συνθήκη** που διέπεται από τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου αλλά και **Σύνταγμα**, διότι περιέχει στοιχεία συνταγματικής φύσης.

Το Σύνταγμα της Ευρώπης προετοιμάστηκε βάσει διαφανούς και δημοκρατικής διαδικασίας, κυρίως, από μια Ευρωπαϊκή Συνέλευση 72 αντιπροσώπων (επί 105 μελών), εκλεγμένων με άμεση και καθολική ψηφοφορία. Το έργο αυτό ολοκληρώνεται με διαδικασία επικύρωσης από τα εθνικά κοινοβούλια, επίσης εκλεγμένα με άμεση καθολική ψηφοφορία, των 25 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή με δημοψήφισμα.

Το Σύνταγμα της Ευρώπης δεν αντικαθιστά τα εθνικά συντάγματα των ευρωπαϊκών χωρών. Συνυπάρχει με τα Συντάγματα αυτά και έχει το δικό του λόγο ύπαρξης, τη δική του αυτονομία. Το Σύνταγμα της Ευρώπης καθορίζει το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορεί να ενεργεί η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ευρώπη έχει επίσης ένα ξεχωριστό θεσμικό σύστημα (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο των Υπουργών, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κτλ.). Τέλος, το Σύνταγμα της Ευρώπης εφαρμόζεται σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή επικράτεια.

Οι λόγοι και τα αίτια της θέσπισης του Συντάγματος της Ευρώπης

Το Σύνταγμα της Ευρώπης αποτελεί σημαντικό στάδιο της Ευρωπαϊκής «οικοδόμησης». Συντάχθηκε για να ανταποκριθεί στις προκλήσεις μιας διευρυμένης Ευρώπης: μιας Ευρώπης με 25 κράτη-μέλη και 480 εκατομμύρια κατοίκους (και πολύ περισσότερων στη συνέχεια), μιας Ευρώπης δημοκρατικής, με διαφανείς διεργασίες σ' όλους τους τομείς, αποτελεσματικής και στην υπηρεσία των Ευρωπαίων.

Το Σύνταγμα της Ευρώπης αντικαθιστά με ένα ενιαίο κείμενο τις κύριες υφιστάμενες Ευρωπαϊκές Συνθήκες.

Η δομή του Συντάγματος

Το Σύνταγμα της Ευρώπης διαιρείται σε τέσσερα μέρη:

- ✓ Το πρώτο μέρος ορίζει τις αξίες, τους στόχους, τις αρμοδιότητες, τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αφορά επίσης τα σύμβολα, την ιθαγένεια, το δημοκρατικό βίο ή τα οικονομικά της Ένωσης.
- ✓ Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει τον **«χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων»**.
- ✓ Το τρίτο μέρος περιγράφει τις πολιτικές, την εσωτερική και εξωτερική δράση, καθώς και τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- ✓ Το τέταρτο μέρος περιέχει γενικές και τελικές διατάξεις, μεταξύ των οποίων τις διαδικασίες έγκρισης και αναθεώρησης του Συντάγματος.

Στο εξής, είναι δυνατόν για μια χώρα, που το επιθυμεί, να αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Εγγυήσεις οι οποίες προσφέρονται από το Σύνταγμα

- ✓ Εγγύηση του σεβασμού ορισμένων κοινών αξιών και ενός ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου.
- ✓ Εγγύηση του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου και των δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
- ✓ Εξασφάλιση μιας κοινωνίας βασισμένης στον πλουραλισμό, στην απαγόρευση των διακρίσεων, στην ανοχή, στη δικαιοσύνη, στην αλληλεγγύη και στην ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Μόνο τα κράτη που σέβονται αυτές τις αξίες μπορούν να προσχωρήσουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από την άλλη πλευρά, είναι δυνατόν να ληφθούν μέτρα κατά κρατους-μέλους που δε σέβεται τις αξίες αυτές.

Θεμελιώδεις ελευθερίες

Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων και ελευθερία εγκατάστασης. Απαγόρευση κάθε διάκρισης λόγω ιθαγένειας.

Η «έννοια» της Ευρωπαϊκής Ιθαγένειας

Πολίτης της Ένωσης είναι κάθε πρόσωπο που έχει ιθαγένεια κράτους-μέλους. Η ιθαγένεια αυτή προστίθεται στην εθνική ιθαγένεια και δεν την αντικαθιστά. Παρέχει επιπλέον τα εξής δικαιώματα: δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής σε ολόκληρη την επικράτεια της Ένωσης, δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθώς και στις δημοτικές εκλογές στο κράτος μέλος διαμονής, διπλωματική και προξενική προστασία στις τρίτες χώρες, δικαίωμα αναφοράς προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, δικαίωμα προσφυγής στον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή, δικαίωμα να απευθύνονται οι πολίτες, εγγράφως, στα θεσμικά και στα συμβουλευτικά όργανα της Ένωσης, στη γλώσσα τους, και να λαμβάνουν απάντηση στην ίδια γλώσσα.

Χάρτης θεμελιωδών δικαιωμάτων

Ο *χάρτης* εγγυάται: το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, του δικαιώματος στη ζωή, την απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης, το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια, το σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, την ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, το δικαίωμα εκπαίδευσης, την επιχειρηματική ελευθερία, το δικαίωμα ιδιοκτησίας, την ισότητα έναντι του νόμου, το σεβασμό της πολιτιστικής, θρησκευτικής και γλωσσικής πολυμορφίας, την ισότητα ανδρών και γυναικών, την κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία, το δικαίωμα προσφυγής στη δικαιοσύνη και την αμεροληψία του δικαστηρίου, το τεκμήριο αθωότητας και τα δικαιώματα της υπεράσπισης, κτλ. Ο χάρτης αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του Συντάγματος. Ισχύει στα ευρωπαϊκά

θεσμικά όργανα και στα κράτη μέλη, όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Καλύπτει όχι μόνο τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα που περιέχονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του 1950, αλλά και επιπλέον τομείς, όπως τα κοινωνικά δικαιώματα των εργαζομένων, την προστασία του περιβάλλοντος ή το δικαίωμα χρηστής διοίκησης.

Η έκφραση αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη-μέλη της ενεργούν από κοινού με πνεύμα αλληλεγγύης αν ένα κράτος-μέλος δεχθεί τρομοκρατική επίθεση ή πληγεί από φυσική ή ανθρωπογενή καταστροφή – κινητοποιώντας ενδεχομένως και στρατιωτικά μέσα για να το συνδράμουν.

Κοινοί στόχοι των κρατών μελών

Ως κοινοί στόχοι της Ένωσης διακρίνονται οι εξής:

- ↳ Ειρήνη, ευημερία, ελευθερία, ασφάλεια και δικαιοσύνη.
- ↳ Μία μεγάλη εσωτερική αγορά και ελεύθερος ανταγωνισμός.
- ↳ Αειφόρος ανάπτυξη με οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική διάσταση.
- ↳ Επιστημονική και τεχνική πρόοδος.
- ↳ Δικαιοσύνη και κοινωνική προστασία .
- ↳ Προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού.
- ↳ Οικονομική, κοινωνική και εθνική συνοχή και αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών.
- ↳ Πολιτιστική και γλωσσική πολυμορφία.
- ↳ Προστασία και ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Προϋποθέσεις προκειμένου να τεθεί σε ισχύ το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα

Για να τεθεί σε ισχύ το Σύνταγμα για την Ευρώπη, πρέπει να κυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εντούτοις, τα αρνητικά αποτελέσματα των δημοψηφισμάτων στη Γαλλία και στις Κάτω Χώρες , όπου δεν ενέκριναν το Σύνταγμα, δεν σημαίνουν ότι εγκαταλείπεται η διαδικασία κύρωσης του Συντάγματος, η οποία συνεχίζει να ακολουθείται όπως έχει προβλεφθεί. Επί του παρόντος, η κατάσταση έχει ως εξής:

- Δεκατέσσερα κράτη μέλη έχουν ήδη κυρώσει το Σύνταγμα για την Ευρώπη: το Βέλγιο, η Αυστρία, η Κύπρος, η Γερμανία, η Ελλάδα, η Ουγγαρία, η Ιταλία, η Λετονία, η Λιθουανία, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα, η Σλοβακία, η Σλοβενία και η Ισπανία.
- Στη Γαλλία και στις Κάτω Χώρες, οι ψηφοφόροι απέρριψαν το κείμενο του συντάγματος, στις 29 Μαΐου και την 1η Ιουνίου, αντίστοιχα.
- Σύμφωνα με αυτά τα αποτελέσματα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, στις 16 και 17 Ιουνίου 2005, εκτίμησε ότι «η ημερομηνία της 1ης Νοεμβρίου 2006, που είχε αρχικά προβλεφθεί για τον απολογισμό όσον αφορά τις κυρώσεις, δεν είναι

πλέον ρεαλιστική, δεδομένου ότι τα κράτη-μέλη που δεν έχουν κυρώσει το Σύνταγμα δε θα είναι σε θέση να δώσουν μια σαφή απάντηση πριν από τα μέσα του 2007». Έχει τώρα αρχίσει μια περίοδος προβληματισμού, εξηγήσεων και συζητήσεων για όλα τα κράτη-μέλη, είτε έχουν κυρώσει το Σύνταγμα είτε όχι. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα εξετάσει, υπό την προεδρία της Αυστρίας (πρώτο εξάμηνο του 2006), την πρόοδο των συζητήσεων σχετικά με την κύρωση της συνταγματικής συνθήκης.

Η διαδικασία κύρωσης από τα κράτη-μέλη δεν έχει, επομένως, εγκαταλειφθεί. Αν χρειαστεί, το χρονοδιάγραμμά της θα προσαρμοστεί ανάλογα με τις συνθήκες στις χώρες που δεν έχουν ακόμα κυρώσει το Σύνταγμα.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

☆ Η Ευρώπη ως έννοια μυθολογική - συμβολική γεννήθηκε πριν 4.000 χρόνια. Ως έννοια γεωγραφική, η Ευρώπη αποδείχτηκε αρκετά εύπλαστη και υπέστη μετατοπίσεις των ορίων της στην πορεία της ιστορίας. Μέσα στο γενικό πλαίσιο που έθεταν αυτά τα μετατοπιζόμενα όρια, ορισμένα βασικά στοιχεία έπαιξαν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση μιας χαλαρής αλλά σίγουρα υπαρκτής ευρωπαϊκής πολιτισμικής ταυτότητας. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι ο ελληνικός πολιτισμός, το ρωμαϊκό δίκαιο, η δημοκρατία, η κριτική σκέψη και ο Διαφωτισμός αλλά και η χριστιανική παράδοση. Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία κατόρθωσε να παράσχει το πρώτο διοικητικό πλαίσιο στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο που αργότερα άρχισε να αποκαλείται «ευρωπαϊκός». Αργότερα, κατά τον 7ο και 8ο αιώνα μ. Χ., το Φραγκικό Βασίλειο ήταν αυτό που καθόριζε μια διοικητική - οργανωτική οντότητα με πανευρωπαϊκή σημασία. Το Φραγκικό Βασίλειο αποκρούει τους Άραβες και τους περιορίζει στην Ιβηρική Χερσόνησο. Ο όρος «ευρωπαϊκές» χρησιμοποιείται στα χρονικά της εποχής για να περιγράψει τις δυνάμεις των Φράγκων στην περίφημη Μάχη του Πουατιέ. Η «ευρωπαϊκή» οντότητα φαινόταν σταδιακά να αποκτά μια απτή υπόσταση, ως διοικητικό - οργανωτικό πλαίσιο ή/και ως πολιτισμικό σημείο κοινής αναφοράς. Κατά καιρούς έγιναν διάφορες προσπάθειες ολοκλήρωσης της Ευρώπης.

☆ Μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, οι καταστροφικές συνέπειες των πολεμικών αναμετρήσεων μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών είχαν εξαντλήσει τις κοινωνίες και είχαν οδηγήσει σε ένα σχετικό αδιέξοδο τα ρεύματα του εθνικισμού και της προσήλωσης στο έθνος-κράτος. Το 1948 ιδρύεται το Ευρωπαϊκό Κίνημα, με μέλη από όλες τις χώρες της ηπείρου και στόχο την προώθηση της ευρωπαϊκής ιδέας. Η γαλλική, κυρίως, διπλωματία ανέλαβε να αξιοποιήσει την επίδραση της ευρωπαϊκής ιδέας. Όπως θα δούμε, ο Jean Monnet συνέλαβε το μηχανισμό μέσα από τον οποίο θα μπορούσε να προωθηθεί η ιδέα της Ενωμένης Ευρώπης και ο Robert Schuman ανέλαβε την υλοποίηση αυτού του μηχανισμού. Η διαμόρφωση των τριών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 (Ε.Κ.Α.Χ., Ε.Ο.Κ., ΕΥΡΑΤΟΜ) εισήγαγε μια νέα περίοδο στη μεταπολεμική ιστορία της Ευρώπης.

☆ Η Ευρωπαϊκή Ένωση λειτουργεί με ορισμένους βασικούς θεσμούς - όργανα, όπως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο Υπουργών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Δικαστήριο, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το Ελεγκτικό Συνέδριο, η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, η Επιτροπή Περιφερειών. Η νομοθεσία της Ε.Ε. διαμορφώνεται κατά βάση από το τρίγωνο: Επιτροπή - Συμβούλιο Υπουργών - Κοινοβούλιο. Ιδιαίτερη σημασία έχει ο τρόπος λήψης των αποφάσεων. Σε ορισμένες σημαντικές περιπτώσεις χρειάζεται ομοφωνία ενώ στις περισσότερες χρειάζεται ειδική πλειοψηφία. Η Ε.Ε. εφαρμόζει σε πολλούς τομείς κοινές πολιτικές, όπως: αγροτική, οικονομική και νομισματική, περιφερειακή, κοινωνική, περιβαλλοντική, πολιτισμική. Αυξανόμενη σημασία έχει η κοινή εξωτερική πολιτική και η άμυνα.

☆ Η πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης συνεχίζεται, αλλά το δίλημμα «διεύρυνση ή εμβάθυνση» παραμένει καθώς δεν έχουν βρεθεί ακόμη οι πρακτικές εκείνες λύσεις που θα επέτρεπαν την πραγματοποίηση της ευχής «διεύρυνση και εμβάθυνση». Βέβαια η πορεία της ολοκλήρωσης εξαρτάται, τελικά, από τους ευρωπαίους πολίτες. Με τη θέσπιση της ευρωπαϊκής ιθαγένειας οι Ευρωπαίοι είναι ταυτόχρονα πολίτες της χώρας τους και πολίτες της Ε.Ε. Αν το ευρώ σημαίνει την οικονομική, το Σύνταγμα θα έπρεπε να σημαίνει την πολιτική ένωση της Ευρώπης. Παρόλα αυτά, η Ευρωπαϊκή Συνταγματική Συνθήκη που εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Συνέλευση το 2003 δοκιμάζεται στο στάδιο της έγκρισης της από τα κράτη-μέλη, μετά την απόρριψη της σε δημοψηφίσματα από τους πολίτες της Γαλλίας και της Ολλανδίας. Σε κάθε περίπτωση, η περιπέτεια της Ευρωπαϊκής Συνταγματικής Συνθήκης υποδεικνύει ότι η διαδικασία οικοδόμησης μιας ευρωπαϊκής πολιτείας αρχίζει πραγματικά να ξεφεύγει από τα στενά οικονομικά πλαίσια και να αγγίζει ευαίσθητες πολιτικές χορδές.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ:

Σημαντικές χρονολογίες στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης

1946	Ομιλίες του Churchill για την επερχόμενη διαίρεση της Ευρώπης («σιδηρούν παραπέτασμα») και για την ανάγκη Δυτικοευρωπαϊκής ενοποίησης («Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης»).
1947	Αναγγελία του Δόγματος Τρούμαν (Μάρτιος). Αναγγελία του Σχεδίου Μάρσαλ (Ιούνιος).
1948	Κρίση του Βερολίνου - Αρχή Ψυχρού Πολέμου. Ίδρυση του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας. Συνθήκη των Βρυξελλών μεταξύ Βρετανίας, Γαλλίας και χωρών Benelux.
1949	Ίδρυση του Συμβουλίου της Ευρώπης Ίδρυση του Ν.Α.Τ.Ο.
1950	Σχέδιο Pleven για την Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα. Σχέδιο Schuman για Ευρωπαϊκή ενοποίηση στους τομείς άνθρακα και χάλυβα.
1951	Συνθήκη Παρισίων: Ίδρυση Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (Ε.Κ.Α.Χ.)
1952	Συνθήκη Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (Ε.Α.Κ.) Συνθήκη Ευρωπαϊκής Πολιτικής Κοινότητας (Ε.Π.Κ.)
1954	Απόρριψη της Ε.Α.Κ. από το Γαλλικό Κοινοβούλιο
1955	Συνδιάσκεψη της Μεσσίνα (Ιταλία) Ίδρυση Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (Δ.Ε.Ε.)
1956	Εισήγηση της επιτροπής Spaak για τη δημιουργία της Κοινής Αγοράς
1957	Συνθήκες της Ρώμης: Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ.) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενεργείας (ΕΥΡΑΤΟΜ), με ισχύ από 1 ^η Ιανουαρίου 1958
1961	Πρώτη σύνοδος των αρχηγών των κυβερνήσεων των κρατών-μελών, η οποία σταδιακά εξελίχθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (τυπική θεσμοθέτηση ως όργανο των Ε.Κ. το 1986).
1965	Συνθήκη Συγχώνευσης των τριών Κοινοτήτων (Ε.Κ.Α.Χ., ΕΥΡΑΤΟΜ, Ε.Ο.Κ.), με ισχύ από 1 ^η Ιουλίου 1967.
1973	Τρία νέα κράτη-μέλη (Βρετανία, Δανία, Ιρλανδία) προσχωρούν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα

1981	Η Ελλάδα γίνεται το δέκατο κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας
1986	Η Ισπανία και η Πορτογαλία προσχωρούν στην Κοινότητα.
1989	Τέλος του Ψυχρού Πολέμου μεταξύ Ν.Α.Τ.Ο. και Συμφώνου της Βαρσοβίας, τέλος της ιδεολογικής σύγκρουσης για την πορεία (καπιταλιστική ή κομμουνιστική) της Ευρώπης.
1990	Ενοποίηση Ανατολικής και Δυτικής Γερμανίας. Ένα χρόνο πριν (Νοέμβριος 1989) έχει πέσει το τείχος του Βερολίνου.
1991	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Συνθήκη του Μάαστριχ) - από την 1 ^η Νοεμβρίου 1993 η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ονομάζεται Ευρωπαϊκή Ένωση
1995	Νέα κράτη μέλη: Αυστρία, Σουηδία, Φινλανδία.
2002	Έναρξη κυκλοφορίας του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος (ευρώ) και απόσυρση των εθνικών νομισμάτων.
2003	Έγκριση Ευρωπαϊκής Συνταγματικής Συνθήκης από την Ευρωπαϊκή Συνέλευση.
2004	Είσοδος δέκα νέων χωρών (Εσθονίας, Κύπρου, Λετονίας, Λιθουανίας, Μάλτας, Ουγγαρίας, Πολωνίας, Σλοβακίας, Σλοβενίας και Τσεχίας) στην Ε.Ε. η οποία πλέον έχει 25 κράτη-μέλη.
2005	Δυσκολίες στην επικύρωση της Συνταγματικής Συνθήκης, απόρριψη από ορισμένα κράτη-μέλη.

Πίνακας: Στοιχεία των κρατών-μελών

ΕΥΡΩΠΗ ΤΩΝ 15	ΕΚΤΑΣΗ (σε χιλ. Km ²) 2000	ΠΛΗΘΥΣΜΟ Σ (σε εκατ. Κατ) 2003	Α.εγχ.Π. σε ΜΟΝΑΔΕΣ ΑΓΟΡΑΣΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ (ανα κατ. 2002)	ΝΕΕΣ ΧΩΡΕΣ	ΕΚΤΑΣΗ (σε χιλ. Km ²) 2000	ΠΛΗΘΥΣΜΟ Σ (σε εκατ. Κατ) 2003	Α.Εγχ.Π. σε ΜΟΝΑΔΕΣ ΑΓΟΡΑΣΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ (ανα κατ. 2002)
ΒΕΛΓΙΟ	31	10,4	25000	ΚΥΠΡΟΣ	9,2	0,7	18300
ΔΑΝΙΑ	43	5,4	26900	ΤΣΕΧΙΚΗ ΔΗΜ.	78,9	10,2	14200
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	357	82,5	23500	ΕΣΘΟΝΙΑ	46,2	1,4	9000
ΕΛΛΑΔΑ	132	11,0	15700	ΟΥΓΓΑΡΙΑ	93,0	10,1	12000
ΙΣΠΑΝΙΑ	505	40,7	19700	ΛΕΤΟΝΙΑ	64,6	2,3	7800
ΓΑΛΛΙΑ	544	59,6	24500	ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	65,3	3,5	8700
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	70	4,0	27500	ΜΑΛΤΑ	0,3	0,4	16200
ΙΤΑΛΙΑ	301	57,3	23400	ΠΟΛΩΝΙΑ	312,7	38,2	9800
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	3	0,4	45400	ΣΛΟΒΑΚΙΑ	49,0	5,4	10400
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	34	16,2	26500	ΣΛΟΒΕΝΙΑ	20,3	2,0	15800
ΑΥΣΤΡΙΑ	84	8,1	26100				
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	92	10,4	16500	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	110,9	7,8	6300
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	305	5,2	24300	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	238,4	21,8	5800
ΣΟΥΗΔΙΑ	411	8,9	24800				
ΜΕΓ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ	244	59,3	24600	ΤΟΥΡΚΙΑ	774,8	70,2	5600

Πηγή : Eurostat

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

Ν.Α.Τ.Ο.	Βόρειο-Ατλαντική Συμμαχία
Α.Ε.Π.	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
Δ.Ε.Ε.	Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Κ.Α.Χ.	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα
Ε.Ο.Κ.	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΥΡΑΤΟΜ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας
Ε.Ζ.Ε.Σ.	Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών
Ε.Κ.	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
Ο.Ν.Ε.	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Χ.Κ.Α.Ε.	Χώρες Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης
Κ.Ε.Π.Π.Α.	Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
COREPER	Commitee der Representants Permanents - Επιτροπή Μονίμων Αντιπροσώπων
Ε.Κ.Τ.	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
Ε.Σ.Κ.Τ.	Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών
Ε.Ο.Κ.Ε.	Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή
Α.Εγχ.Π.	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Κ.Α.Π.	Κοινή Αλιευτική Πολιτική

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γιώτη-Παπαδάκη, Ο. (2004). Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση και Πολιτικές Αλληλεγγύης. Αθήνα: Κριτική.
- Δημόπουλος, Γ., Μπαλτάς, Ν. & Χασσίδ, Ι., επιμ. (2001). Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές. Τόμος Β': Οικονομική Ολοκλήρωση και Πολιτικές. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Ιωακειμίδης, Π. (1998). Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελληνικό Κράτος: Οι Επιπτώσεις από τη Συμμετοχή στην Ενοποιητική Διαδικασία. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Ιωακειμίδης, Π. Κ. (2001). Η Συνθήκη της Νίκαιας και το Μέλλον της Ευρώπης. Αθήνα: Θεμέλιο / ΕΚΕΜ.
- Καζάκος, Π. (1996). Θεσμικές Μεταρρυθμίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Εναλλακτικά Μοντέλα και Προοπτικές. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Κοτρώγιαννος, Δ. και Λάβδας, Κ. Α., επιμ. (2005). Η Ευρωπαϊκή Συνταγματική Συνθήκη σε μια Συγκυρία Αβεβαιότητας. Τεύχος - Αφιέρωμα, Πολιτική Επιστήμη, 2. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Λάβδας, Κ. Α. (2002). Δημιουργία και Εξέλιξη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Λάβδας, Κ. Α. & Χρυσόχου, Δ. Ν. επιμ. (2004). Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Πολιτική Θεωρία: Η Πρόκληση του Ρεπουμπλικανισμού. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Μαραβέγιας, Ν. και Τσινισιζέλης, Μ., επιμ. (1999). Η Ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Θεσμικές, Πολιτικές και Οικονομικές Πτυχές. Β' έκδοση. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Μενδρινού, Μ. Μ. (2000). Η Εκλογική Πολιτική στο Ελληνικό Πολιτικό Σύστημα: Εσωτερικές και Ευρωπαϊκές Παράμετροι 1974-2000. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μούσης, Ν. (2003). Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο - Οικονομία - Πολιτική. 10η έκδοση. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Νικολακοπούλου - Στεφάνου Η. (2002). Η Κοινωνική Ευρώπη: Ελλείμματα και Προοπτικές. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Nugent, N. (2004). Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρόλογος - επιμέλεια Μ. Μενδρινού. Αθήνα: Σαββάλας.
- Παπαγιαννίδης, Α. Δ., Ν. Φραγκάκης και Ε. Κανατάκη, επιμ. (2004). Η Τέταρτη Ελληνική Προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Οικοδόμηση μιας νέας Ευρώπης: Σταθερά θεμέλια - Καινούργιες αντιλήψεις. Αθήνα: Αντ. Σάκκουλας / ΕΚΕΜΕ.

- Παπαδημητρίου, Γ. επιμ. (2003). Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα. Εκδόσεις Σαββάλας.
- Quermonne, J.-L. (2005). Το πολιτικό σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ε' γαλλική έκδοση αναθεωρημένη και επικαιροποιημένη, Πρόλογος Γ. Κοντογιώργη. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Sidjanski, D. (1999). Η Ομοσπονδίωση της Ευρώπης: Δυναμική και Προοπτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Στεφάνου, Κ. Α. (2002). Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, τόμος Α'. 6η έκδοση. Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Στεφάνου, Κ. Α., Φατούρος, Α. & Χριστοδουλίδης, Θ. επιμ. (2001). Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, τόμος Α. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Τσάτσος, Δ. Θ. (2001). Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία: Για μια Ένωση Λαών με Ισχυρές Πατρίδες. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Τσούκαλης, Λ. (1998). Η Νέα Ευρωπαϊκή Οικονομία: Στο κατώφλι του 21ου αιώνα. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Τοινιοζέλης, Μ. Ι. (2001). Quo Vadis Europa? Εκδόσεις Σμυρνωτάκη, Αθήνα.
- Τοινιοζέλης, Μ. Ι. επιμέλεια (1996). Σκέψεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Χριστοδουλίδης, Θ. Α.. (2004). Από την Ευρωπαϊκή Ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ιστορική Διάσταση του Ευρωπαϊκού Εγχειρήματος, 3η έκδοση. Αθήνα: Σιδέρης.
- Χρυσόχοου, Δ. Ν. (2005). Για μια Ευρωπαϊκή Res Publica. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Europa, Δικτυακή Πύλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: http://europa.eu.int/index_el.htm.